

Valorile menționate în dezbaterile ARDOR / Closer to Oxford
din perioada 2010-2013

Autorul acestui studiu este Barbu Mateescu. El a absolvit cursurile facultății de sociologie din cadrul Universității din Pennsylvania (studii de lungă durată - promoția 2005) și programul de master "Comparative Politics" din cadrul facultății de științe politice a Universității din București (promoția 2007). De atunci și până acum, el a lucrat în special în consultanța politică, publicând la adresa <http://sociollogica.blogspot.com> un blog care are ca subiect sociologia politică și alte domenii conexe.

Copyright © 2013 ARDOR.

Toate drepturile asupra acestui studiu aparțin ARDOR – Asociația Română de Dezbateri, Oratorie și Retorică. Reproducerea integrală sau parțială a textului sau ilustrațiilor este posibilă numai cu acordul prealabil scris al acesteia.

Introducere

1. Premiza concretă

În perioada 2010-2013, Asociația Română de Dezbateri, Oratorie și Retorică [ARDOR](#) a organizat programul [Closer to Oxford](#), în care au avut loc 9 concursuri la care au participat sute de studenți și masteranzi din București, Cluj, Iași, Timișoara și, în cazul a trei dintre concursuri, Republica Moldova. Participanții s-au înscris la fiecare concurs sub formă de echipe compuse din două persoane. Dezbaterile studiate au avut loc online. Fiecare din echipe a avut câte două oportunități de a-și exprima punctul de vedere pe un subiect. Cum în total, la cele 9 concursuri au participat aproximativ 400 de echipe, vorbim deci despre aproximativ 800 de luări de poziție, fiecare conținând o serie de argumente sau de replici la argumentele oponentilor. La o medie de 600 de cuvinte/luare de poziție (limita maximă era 700), ajungem la o masă impozantă de informații: aproximativ 500 de mii de cuvinte.

Alocarea echipelor ca afirmatori (care susțineau o afirmație dată) sau negatori a fost făcută aleatoriu. Trebuie precizat că argumentele utilizate de echipele afirmatoare, respectiv negatoare, nu reprezintă în mod necesar opinia membrilor acelor echipe. În alte cuvinte, este foarte posibil ca un participant la concurs să aibă în mod personal o atitudine negativă cu privire la un subiect dar să trebuiască să susțină acel subiect în dezbateri.

2. Premiza teoretică

Participanții la dezbateri sunt membri ai societății care aparțin aceleiași generații. În viața de zi cu zi, ei operează într-un mediu complex, în care valori, principii și percepții privind societatea românească sunt definite și redefinite în mod repetat. Concursurile "Closer to Oxford" pot fi văzute drept un mijloc pentru acești participanți să exprime, în contextul unui subiect sau altuia, măsura în care ei consideră că aceste valori sunt importante, vizibile și utile.

În alte cuvinte, valorile și principiile utilizate de către participanți în dezbateri sunt rezultatul unui proces de selecție: ei s-au concentrat asupra aspectelor pe care le considerau importante, despre care considerau că ar fi considerate importante de către arbitri și de către echipa adversă sau despre care considerau au o forță argumentativă peste medie. Dezbaterile reprezintă, în acest context, o fereastră către societatea românească așa cum este ea percepută de către tinerii cu studii superioare care au participat la concurs.

Literatura de specialitate nu include existența unor astfel de studii, în principal datorită existenței unor modalități mai ușoare de obținere a informațiilor de acest tip. De asemenea, în România atenția acordată acestui subiect în mass media, dezbateri publice sau cercetări sociologice este considerabil mai mare decât în alte țări, acest lucru datorându-se schimbărilor rapide din societatea românească a ultimelor decenii.

Valorile a căror utilizare a fost monitorizată în acest studiu au fost grupate sub forma unor binoame, după cum urmează:

- individualism vs. comunitarism (elementul căreia i se dă întâietate între libertatea individuală și normele comunității)
- conservatorism vs. reformism (definite drept: "status quo-ul are beneficii majore" vs. încrederea în progres)
- egalitate vs. inegalitate (definite drept: "egalitatea este o stare naturală / egalizarea este o țintă pentru societate" vs. "inegalitatea e naturală și trebuie menținută")

- specificitate națională vs. România occidentală ("România este un caz aparte față de Vest, argumente sau stări de fapt din Occident nu au aplicabilitate aici" vs. "România poate fi încadrată într-un context internațional iar argumentele și observațiile din Vest au aplicabilitate aici").

- lege-ca-determinat vs. lege-ca-determinant ("legile au o valoare intrinsecă, ele educă societatea" vs. "legile sunt produsul societății și reprezintă efectul schimbărilor care au loc în societate").

Aceste valori au fost selectate pe baza unei analize preliminare care a inclus 10% din toate dezbaterile organizate de ARDOR în perioada 2010-2013. În efectuarea propriu-zisă a studiului, aceste valori au fost analizate atât în calitatea lor de componente ale unor binoame antagonice, cât și în mod separat.

În completarea aspectelor de mai sus, concluzia studiului livrează răspunsuri la următoarele întrebări:

A. Care sunt "cărămizile" cu ajutorul cărora se susține un punct de vedere sau altul? În ce măsură se utilizează filozofia prin comparație cu, de exemplu, statistici oficiale sau rapoarte de presă? Despre ce filozofi vorbim și care aspecte ale gândirii lor sunt utilizate? Sunt folosite mai degrabă statistici din România sau din străinătate? În ce măsură e acest lucru relevant?

B. Care sunt prezumțiile despre țara sau lumea în care trăim pe baza cărora se argumentează un punct de vedere sau altul? Care sunt prezumțiile pe care echipa adversă le acceptă tacit sau explicit? În alte cuvinte, cum arată societatea românească pe baza percepțiilor celor care participă la concurs? Cum ar vedea-o un străin dacă n-ar avea la dispoziție decât cei 800 de itemi?

C. Cum sunt definite în mod concret fiecare din cele zece valori aflate sub studiu? De exemplu, care este specificul național pentru cei care adoptă acest punct de vedere? Este necesitatea reformelor întotdeauna legată de modernizare? Este statul singurul argument pentru afirmarea întâietății comunității față de individ? Dacă nu, care sunt celelalte izvoare ale acestei legitimități: comunitatea religioasă, normele morale, etc.?

D. Care sunt "locurile comune", argumentele care apar în mai multe dezbateri cu privire la același subiect? Ce spune acest lucru despre participanții la dezbateri și despre societate ca atare?

E. Care sunt controversile recurente? (evident cu privire la valori, nu cu privire la subiectul propriu-zis, acesta fiind o controversă prezumată de regulile concursului). Există conflicte între valori care se repetă, dezbateri după dezbateri în rândul aceluiași concurs?

F. În cazurile în care această observație poate fi făcută: care sunt diferențele între participanții care sunt cetățeni români și participanții care sunt cetățeni ai Republicii Moldova?

3. Structura studiului

- Fiecare din cele nouă dezbateri a fost tratată separat. Pentru fiecare punct de vedere/valoare menționat(ă) s-a utilizat câte un citat sau, în cazul în care existau nuanțe semnificative, două, acestea având un rol reprezentativ. O includere a tuturor citatelor pentru un punct de vedere (zece în anumite cazuri) ar fi mărit dimensiunile studiului fără să aducă conținut nou.

- Concluzia constă dintr-o analiză de profunzime a relației dintre valorile utilizate în dezbateri, precum și din răspunsuri la întrebările A-F menționate mai sus. Pentru a ușura lectura studiului și a permite

accesul rapid la informații, acest capitol precede discuția detaliată pentru fiecare din debateri.

Acest studiu nu reprezintă o evaluare a calității argumentelor. În multe situații au fost citate argumentări depunctate de către arbitri, care suferă din punct de vedere logic sau care includ informații inexacte, atâta timp cât aceste argumentări erau utile pentru decelarea unei valori sau unui principiu din cele menționate mai sus.

Analiză de profunzime și concluzii

Cadrul istoric și social al dezbaterilor. Modelul socio-economic pe care este fundamentată societatea românească se află sub semnul reconstrucției. De la mijlocul anilor '90 și până relativ recent, ruta care trebuia urmată era relativ bine definită. Indiferent de guvernare, susținerea dezvoltării mediului privat a fost un obiectiv al tuturor forțelor politice. Odată introdusă cota unică, ea nu a mai fost eliminată chiar dacă la putere s-a aflat, de două ori, un partid de stânga. Forțele politice care se opuneau sau se opun integrării României în Uniunea Europeană s-au auto-marginalizat sau și-au moderat discursul.

În clipa de față însă, România este marcată de incertitudini. Economia este lipsită de dinamism. Interesul populației față de politică este redus. În urma integrării în UE și NATO, țara pare lipsită de un proiect național. Resurse valoroase se pierd constant prin emigrație - atât cea a creierelor (*brain drain*) cât și adulți mai puțin calificați, dar capabili să lucreze pe salarii relativ mici. Perioada 2005-2008 se concretizase printr-o explozie a creditelor și o iluzie a bunăstării; prăbușirea economică a redus în mod dramatic optimismul a milioane de români care speraseră să atingă nivelul de trai al clasei de mijloc vest-europene (creditele neplătite în întregime reprezentau în 2005 un pic peste 2,6% din totalul creditelor acordate; cinci ani mai târziu valoarea acestui indicator crescuse la 17,5%¹).

În acest climat intră în scena generația participanților la dezbaterile ARDOR din perioada 2010-2013. Născuți la sfârșitul anilor '80 sau la începutul deceniului următor, ei și-au trăit în întregime viața într-o Românie necomunistă. Nivelul lor educațional indică faptul că ei, sau colegii lor de generație, se vor afla în poziții de decizie în deceniile următoare - factori de acțiune în guvernul României sau în partidele politice, lideri ai mediului privat, activiști de frunte ai societății civile. Poziționarea lor față de dilemele societății românești va defini în mare parte aspectul țării în deceniile următoare. Temele și valorile pe care ei le-au folosit în dezbaterile ARDOR oferă o imagine imperfectă dar totuși utilă cu privire la orizontul lor idealic.

A. "Cărămizile" folosite în argumentare. Având în vedere natura unui concurs de debate, pare ușor de înțeles de ce argumentele utilizate au fost arareori susținute de citate sau nume relevante din istoria filozofiei. Participanții au preferat să se îndrepte spre statistici, inclusiv când acestea făceau referire la spații culturale și sociale totalmente diferite de România (ex.: SUA, Africa).

Filozofia, prin definiție, este un domeniu al dezbaterii neîntrerupte, în care nu există "câștigători ai dezbaterii", pe când statisticile au prin definiție o tentă de obiectivitate impersonală. Alt aspect care poate fi luat în calcul este sistemul educațional în care acești tineri s-au format: unul în care matematica este "regina" disciplinelor și un mijloc util pentru accesul în domenii favorabile din punct de vedere financiar (mediul bancar, business, IT).

O stăpânire peste medie a informațiilor istorice, de asemenea evidentă în dezbateri, poate fi interpretată în mai multe feluri:

- a) atenția acestei generații nu este axată în special spre prezent; o informație apărută acum câțiva ani nu este prin definiție superioară uneia care provine de acum câteva secole;
- b) importanța materiei 'istorie' în sistemul educațional românesc este considerabilă, în special dacă avem în vedere utilitatea ei pentru liceenii care doresc să urmeze studiile unei facultăți de drept.

B. Prezumții privind societatea românească / imaginea de ansamblu: apatie, pragmatism, aspirații limitate. Dezbaterile organizate de ARDOR au funcționat ca un colector de idei, valori și

¹ AVĂDANEI Anamaria, "Credit risk assessment in the Romanian banking system. Evidence from the recent financial crisis", disponibil la http://ceswp.uaic.ro/articles/CESWP2011_III4_AVA.pdf, citând "International Monetary Fund (2011) Country Report No.11/297", <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2011/cr11297.pdf> și World Databank, <http://databank.worldbank.org/ddp/home.do>

principii care circulă în spațiul public și care sunt captate sau considerate relevante de către tinerii care au participat. România desenată de punctele de vedere exprimate este o țară apatică, care respinge atât reformele (costurile sunt prea mari, efectele nedorite vor depăși ca număr și amploare consecințele pozitive preconizate) cât conservatorismul (... nimic pozitiv nu e de conservat). Schimbările din ultimii douăzeci de ani au avut efectul de a crea un curent puternic de scepticism, la care au devenit sensibili până și tinerii studenți - în teorie agenți ai schimbării și ai reformelor, în România sau oriunde. Această imagine este subliniată de situația întâlnită la alegerile parlamentare din 2012. În contextul unui conflict puternic mediatizat, cu nuanțe personale, istorice și ideologice extrem de profunde, 58% dintre adulții aflați pe listele electorale nu s-au prezentat la vot, iar cei care au votat au făcut-o în mod predominant într-o singură direcție (scorul de 60% înregistrat de USL este cel mai mare înregistrat de un partid sau o alianță la parlamentare în ultimii douăzeci și doi ani), și anume împotriva reformelor și pentru stabilitate.

În acest context de apatie generalizată întreruptă de mici cutremure pe ce se bazează tinerii? Cei doi stâlpi identificați conform analizei dezbaterilor sunt democrația și capitalismul, primul element fiind văzut drept sursa celui de-al doilea. De fapt, vorbim despre o generație pragmatică sau extrem de receptivă la mesaje care au în centru pragmatismul financiar și consumerist. Neîncrederea în stat, ca factor care influențează în mod negativ mediul de business dar și viața de zi cu zi a cetățenilor, este larg răspândită. Relația cetățeanului cu statul este profund viciată - referințele pozitive la acțiuni ale administrației în dezbateri putând fi numărate pe degetele de la o singură mână. Această neîncredere, dacă se extinde spre a include toată societatea ca atare, are o singură finalitate: emigrația.

În măsura în care există aspirații, ele sunt legate de redefinirea regulilor capitalismului - un curent egalitarian fiind din ce în ce mai vizibil în discursul public din ultimii cinci ani, atât în rândul tinerilor cât și în societate ca atare. Respectul pentru libertatea de alegere a individului este, probabil, unica și ultima temă de "rebeliune" rămasă, singurul principiu reformator la care tinerii care au participat la dezbateri mai sunt oarecum receptivi.

Impactul acțiunilor societății civile pare a fi redus - foarte puține au fost menționate în dezbateri, cu un plus de notorietate pentru "Salvați Roșia Montană". Aproximativ o treime din echipe au citat studii realizate de ONG-uri pentru a-și susține argumentele, însă aproape în totalitate ONG-urile respective erau din afara României. Echipele fie au căutat în mod intenționat să utilizeze surse vest-europene sau americane pentru că astfel considerau că și-ar îmbunătăți performanța în dezbateri, fie au avut probleme reale în a identifica studii relevante ale societății civile românești pe subiectul dat.

Referirile pozitive la clasa politică lipsesc cu desăvârșire. Atunci când se face referire la politicieni, coordonatele principale de definiție sunt: corupția, minciuna (ex. promisiuni din campanie vs. ce se întâmplă după ajungerea la putere) și, cu referire la criza economică din perioada 2010-2013, lipsa de empatie față de cei afectați.

C1. Definirea concretă a valorilor: limitele statului, limitele comunității. Libertatea individului de a decide sau de a se exprima a fost deseori relaționată cu normele capitalismului (= libertatea consumatorului, libertatea antreprizelor). Dreptul la intimitate a fost de asemenea menționat în acest context. La subiectele care permiteau acest lucru, s-a scris și despre contractul social care leagă pe reprezentant (votat) de către reprezentanți (votanți).

Prin comparație, viziunea non-individualistă a fost construită pe următorii piloni:

- statul are o responsabilitate intrinsecă în ceea ce privește educația, această responsabilitate manifestându-se inclusiv în arii în genere neasociate cu educația, precum conținutul mass-media;
- o lege este corectă în măsura în care majoritatea cetățenilor sunt de acord cu ea;
- un protest este neavenit dacă nu are susținerea majorității cetățenilor;
- minoritățile religioase trebuie să se supună regulilor care favorizează religia majoritară.

După cum se poate vedea, comunitatea a fost definită aproape exclusiv prin acțiunea statului

sau prin realități statistice (ce susțin majoritatea românilor conform sondajelor, cum votează majoritatea românilor, etc.). Comunități intermediare, precum societatea civilă, au fost absente din discuție. Familia a fost rar menționată ca factor în societate, probabil datorită vârstei participanților, ei aflându-se exact la momentul de construcție al unui destin autonom. Din acest motiv, strict pe baza informațiilor din dezbateri nu se poate determina importanța reală a familiei în societatea românească. Dacă excludem acest aspect, imaginea care rezultă din dezbateri este cea a unei societăți atomizate, în care nu există o relație propriu-zisă între individ și comunitate, ci între individ și stat.

C2. Definirea concretă a valorilor: o generație de spectatori? Unul din binoamele studiate a fost conservatorism vs. reformism. Este vreuna din aceste valori considerată *a priori* superioară celeilalte? Pentru o generație "conservatoristă", argumentele care folosesc această temă sunt imbatabile; într-o dezbatere tabăra care trebuie să răspundă unui astfel de argument evită subiectul sau îl acceptă tacit, tocmai pentru că membrii echipei sunt și ei de părere că această valoare are un rol de întâietate (evident, fraza anterioară e valabilă și dacă înlocuim cuvântul "conservatoristă" cu "reformistă").

O astfel de situație nu a fost întâlnită în dezbateri. Participanții nu consideră nici că reformismul ar avea un merit aparte, nici că menținerea stării actuale de fapt este meritorie. În alte cuvinte, dinamica generației despre care vorbim nu include nici revolta, nici susținerea pentru status quo; există alte aspecte care le determină poziționarea față de eventuale schimbări majore în societate. Argumentele pro-conservatorism sau pro-reformism au fost utilizate în mod corect, instrumentalizate fără ca una din aceste linii de gândire să fie predominantă.

În mai multe dezbateri, conservatorismul a fost utilizat nu întrucât menținerea situației actuale ar fi fost considerată benefică pe baza unor norme sociale sau filozofice evidente, ci pentru că statul român a fost considerat prea ineficient pentru ca schimbările propuse de adversari să aducă o îmbunătățire a situației. În mod concret, atunci când s-a dezbătut problema proporționalizării amenzilor cu veniturile, mai multe echipe de negatori au argumentat că în România veniturile reale nu sunt declarate decât în puține cazuri, ceea ce reduce eficacitatea măsurii.

Având în vedere vârsta participanților, lipsa aproape totală a dorinței de reformă poate fi considerată drept o surpriză. Generațiile anterioare au avut un apetit considerabil mai mare pentru realizarea unor modificări în societate (în genere acest apetit concretizându-se în acțiuni politice: revoluția din 1989/demonstrațiile din Piața Universității, 1990 pentru cei născuți la sfârșitul anilor '60 și începutul anilor '70; voturi pentru figuri dinamice care puneau sub semnul întrebării sistemul politic existent pentru cei născuți la începutul anilor '80).

C3. Definirea concretă a valorilor: o Românie occidentală, dar mai creștină și coruptă decât Vestul. În dezbateri s-au citat sute de statistici, afirmații, luări de poziții sau știri care proveneau din afara României. Unul din vectorii pe care acest studiu i-a monitorizat a fost măsura în care la astfel de elemente de discuție s-a răspuns cu argumente care aveau în centru specificitatea României. În alte cuvinte, cât de confortabil a fost pentru un participant să spună: "România este altfel pentru că..."? În genere, dezbaterile au stat sub semnul integrării României într-un context larg, internațional. Pentru tineri cu un nivel superior de educație și ai căror ani formativi s-au petrecut într-o Românie integrată în UE și NATO, acest lucru nu este surprinzător. Spre deosebire de generațiile anterioare, acești tineri au la dispoziție și mijloace de comunicare de mare respirație - utilizarea lor mărește viteza transferului de informație dincolo de granițele fizice. Altfel spus, globalizarea a avut ca efect în România atenuarea percepțiilor cu privire la diferențele dintre țara noastră și altele.

Acestea fiind spuse, există două excepții punctuale - în alte cuvinte, două aspecte în care specificitatea României a fost prezentată drept evidentă.

a. În cadrul dezbaterii privind predarea religiei în sistemul educațional, atunci când echipele afirmatoare citau legi sau experiențe istorice din afara spațiului românesc care încurajau laicitatea sau

ateismul, negatorii menționau importanța religiei în istoria României sau în societatea de azi. Dezbaterile cu privire la rolul credinței au prins viteză în ultimii ani, iar informațiile disponibile public (nivelul de încredere în instituția Bisericii conform sondajelor de opinie, procentul extrem de înalt de români care se auto-declară ortodocși conform celui mai recent recensământ) au accentuat sentimentul că subiectul este important și major. La nivel experiențial perioada de după 1990, adică exact perioada în care acești tineri au crescut și s-au format, este o perioadă de recuperare a ritualurilor religioase după pauza impusă de comunism, o perioadă de reintegrare a ceremoniilor în spațiul social și de masivă creștere a vizibilității bisericii în spațiul public, în România ritmul de construcție al bisericilor fiind de una la cinci zile². De asemenea, în cei 23 de ani trecuți de la Revoluție au avut loc șase milioane de decese³, aproape toate marcate de către familii cu ceremonii religioase, o evoluție care a mărit vizibilitatea religiei inclusiv în rândul participanților la dezbateri.

b. Într-un mod mai puțin vizibil, o trăsătură considerată specifică societății românești a fost încrederea redusă în capacitatea legii de a funcționa ca factor determinant în viața publică, lucru care va fi discutat în continuare, la punctul 6. Acest aspect este legat și de corupția demnitarilor, o temă importantă în dezbaterile în care a fost menționată - corupție care se răsfrânge asupra funcționării instituțiilor statului în mod nefericit.

C4. Definirea concretă a valorilor: încredere scăzută în capacitatea legilor de a produce schimbări în societatea românească. Perspectiva conform căreia instituțiile pot modifica eficient norme și valori "de sus în jos" (adică prin impunerea unor reglementări legislative) a apărut extrem de rar în prim-planul dezbaterilor la care au participat echipe românești. Acest lucru merită menționat din mai multe motive:

- teza schimbării "de sus în jos" este una din temele dominante ale relației dintre elita modernizatoare a României și restul populației, încă de la începuturile României moderne. Un astfel de proiect nu este asumat în mod vizibil de către tinerii care au participat la competiție, fie pentru că nu se consideră parte din elită, fie pentru că viziunea lor cu privire la relațiile dintre straturile societății românești este de cu totul altă natură;

- situația a fost cu totul alta în rândul echipelor cu participanți de cetățenie moldovenească (acest lucru fiind prezentat în detaliu la sfârșitul acestui capitol de analize și concluzii);

- lipsa de atracție a unui asemenea argument denotă o lipsă de încredere în capacitatea instituțiilor de a produce schimbări;

- atunci când argumentul a fost utilizat, el a făcut din dezbateri care nu aveau de a face cu România ci, de exemplu, cu țări arabe (vara anului 2012 - dezbateri "e timpul să afirmăm că democrația nu este un răspuns pentru toate țările").

Evident, nivelul scăzut de încredere nu se manifestă prin lipsa totală a referințelor la subiect. Multe echipe au citat articole de legi sau prevederi ale unor convenții internaționale, însă acest lucru a fost arareori urmat de o explicitare a motivelor pentru care acea lege era corectă sau utilă. Și mai semnificativ este faptul că legile românești sau Constituția au fost citate mult mai puțin decât reglementări UE, Convenția Europeană a Drepturilor Omului sau tratate încheiate sub auspiciile Organizației Națiunilor Unite.

Un caz aparte este dat de democrație. Cel puțin la nivel declarativ, încrederea în democrație este la un nivel înalt, în sensul în care folosirea acestui termen a stat la baza multor argumente. Nicio echipă nu a pus sub semnul întrebării democrația ca instituție, ci cel mult modalitățile prin care aceasta se exprimă astăzi (cum ar fi democrația reprezentativă).

În ton cu observațiile de mai sus, câteva instituții, precum Consiliul Național al

² Conform INS și BOR, în România s-au construit după Revoluție 2000 de biserici (<http://www.gandul.info/stiri/dupa-revolutie-s-au-construit-cinci-biserici-pentru-fiecare-scoala-noua-de-ce-romanii-doneaza-pentru-lacase-de-cult-si-n-o-fac-pentru-scoli-exclusiv-10754452>).

³ Conform INS: <http://www.insse.ro/cms/rw/pages/index.en.do>

Audiovizualului, a fost menționată ca atare de către participanții la dezbateri ca funcționând neclar, confuz sau chiar ca fiind atinse de corupție. O atitudine similară a fost exprimată și în legătură cu demnitatea statului român, în măsura în care o astfel de atitudine era utilă în planul dezbaterii.

C5. Definirea concretă a valorilor: individualism + egalitate. Prin prisma schimbărilor care au avut loc în România în ultimii douăzeci și cinci de ani, ar fi fost de așteptat ca asocierea de valori cea mai strânsă să fie cea dintre individualism și inegalitate sau, alternativ, între comunitarism și egalitate. În special dintr-o perspectivă capitalistă, libertatea de acțiune a individului implică acceptarea inegalității între indivizi.

În practică, însă, dezbaterile au evidențiat existența unui cuplu de valori special (individualism+egalitate). Câteva exemple de teze:

- toate religiile ar trebui tratate la fel de către stat, indiferent cât de mulți aderenți au;
- un demnitar este un om ca toți ceilalți și trebuie tratat la fel în fața legii;
- legile trebuie schimbate astfel încât toți contravenienții să resimtă același impact.

Un sondaj efectuat de către IRES în luna februarie a anului 2013⁴ confirmă că această stare de fapt nu este limitată la tinerii care au participat la dezbaterile ARDOR - în fapt, ea exprimă aspirațiile unei generații. Mai mult decât oricare alt grup de vârstă, chiar și decât pensionarii care s-au maturizat în comunism, tinerii consideră că egalitatea (și nu libertatea) ar trebui să fie principiul care să fundamenteze Constituția României.

<i>Vârsta respondenților</i>	<i>Consideră că egalitatea e un principiu mai important decât libertatea</i>
18-35 ani	<u>62%</u>
36-50 ani	49%
51-65 ani	39%
Peste 65 ani	40%

Ca și în cazul sondajului de mai sus, alăturarea individualismului cu egalitatea are de-a face cu funcționarea unui instituții ale statului (inclusiv legile care sunt produsul acestor instituții). Vorbim despre o generație sensibilă la modul în care legile sunt aplicate inegal și incorect, în funcție de statutul persoanelor interogate.

Într-o oarecare măsură, această atitudine critică față de inegalitate se poate datora și evoluțiilor economice din societatea românească. Indicele Gini - o modalitate rapidă de a identifica disproporțiile de avere dintr-o țară - arată o creștere semnificativă a "distanței" dintre cei bogați și cei mai puțin avuți de-a lungul anilor de tranziție. Astfel, având în vedere că o valoare mai mare semnifică o inegalitate mai mare, indicele Gini pentru România a crescut, conform Băncii Mondiale, de la **23,3** în anul Revoluției⁵ la **33,2** în 2011⁶. Jumătate din creștere s-a înregistrat în perioada 2003-2010⁷, adică perioada de formare și socializare a celor care acum sunt studenți sau masteranzi - și exact perioada de dinaintea începerii proiectului "Closer to Oxford".

D. & E. "Locuri comune" și conflictele principale de valori. În cinci concursuri din nouă,

⁴ http://ziuadecj.realitatea.net/Document_Files/Articole/00107075/9ae7b_ires_sondaj-constitutie_feb-2013_interpret%C4%83ri.pdf și http://ziuadecj.realitatea.net/Document_Files/Articole/00107075/2cv56_ires_sondaj-constitutie_feb-2013_raport.pdf

⁵ <http://www.indexmundi.com/facts/romania/gini-index>

⁶ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2172rank.html>

⁷ http://www.indexmundi.com/romania/distribution_of_family_income_gini_index.html

majoritatea echipelor s-au concentrat pe individualism, comunitarism, egalitate și inegalitate, folosind aceste noțiuni fie în binomi antagonici (ex. individualism vs. comunitarism la dezbateră cu privire la afirmația "E timpul ca dreptul cetățenilor la informare să fie mai important decât dreptul demnitarilor la viața privată"), fie în structuri complexe (ex. afirmatorii au susținut simultan individualismul și egalitarismul la dezbateră cu privire la afirmația "E timpul să afirmăm că predarea religiei în școli pune în pericol laicitatea statului român"). Aceste patru valori au fost prezente și în celelalte dezbateri, deși au avut un rol mai redus. Relevanța lor se datorează într-o bună măsură și evoluției societății românești din ultimii douăzeci de ani. Asumarea individualismului și inegalității, aproape indiferent de context, s-a făcut cu viteze diferite (unele grupuri sociale mai rapid și cu un grad de susținere mai înalt). Existența unei nostalgii profunde pentru comunism - în special aspectele egalitariene și comunitariene - menține aceste ultime două teme în prim-planul dezbaterilor publice. După cum a fost arătat mai sus, tinerii născuți la sfârșitul anilor '80 și începutul anilor '90 au o atitudine nuanțată cu privire la individualism și inegalitate, acordând un rol important și valorilor contrare.

În câteva dezbateri nu s-a putut decela existența unui conflict central de valori. Un caz special îl reprezintă concursul axat pe afirmația "E timpul să sancționăm prin lege pasivitatea individului care e martor la încălcări ale legii" - prin natura subiectului dezbătut accentul a căzut pe rolul legii în societate: provoacă schimbări de atitudine (determinant) sau este rezultatul unor norme și cutume informale (determinat)? Chiar și în cazul acestui concurs, individualismul a jucat un rol important, fiind adus în discuție atunci când s-a făcut referire la liberul arbitru al martorului unei infracțiuni.

F. Participanții din Republica Moldova - asemănări și deosebiri față de participanții români.

Studentii și masteranzi din Republica Moldova au participat la 3 din cele 9 dezbateri care au format obiectul acestui studiu. În cadrul fiecăreia din aceste dezbateri ei au reprezentat o minoritate. Această stare de fapt limitează valabilitatea oricăror afirmații cu privire la valorile și principiile expuse de către aceștia. Având în vedere acest lucru, există două concluzii principale care pot fi exprimate în legătură cu :

a. Echipele compuse din participanți cetățeni ai Republicii Moldova au avut în centru, în genere, aceleași argumente, teme, valori și poziționări precum cele formate din tineri de cetățenie română. Acest lucru se datorează unui cumul de factori:

- istoria relativ asemănătoare de după 1990 (cu referire la situații care pot fi întâlnite în ambele țări: un dezechilibru evident între starea de dezvoltare din rural vs. urban, scenă politică instabilă, migrație masivă spre vest și o situație economică nesatisfăcătoare cu îmbunătățiri pe termen scurt);
- un fond lingvistic și cultural asemănător, în ciuda influenței regimului sovietic sau a culturii ruse;
- globalizarea care aplatizează diferențele între țări. Spre deosebire de acum cinsprezece sau douăzeci și cinci de ani, un tânăr moldovean poate citi online presa română sau poate urmări online emisiuni televizate din România (și invers). La nivelul studenților din cele două țări, asemănările în ceea ce privește valorile și principiile sunt, din această perspectivă, mai mari decât la oricare altă generație.

b. Diferența principală a fost că echipele din Republica Moldova pun un mai mare accent pe lege ca determinant al acțiunilor sociale. În alte cuvinte, este vorba de o încredere ușor mai mare decât în România în ceea ce privește capacitatea statului de a implementa schimbări.

De asemenea, într-o măsură mai mare decât echipele românești, cele provenind din Republica Moldova au utilizat legea ca argument pentru susținerea unor puncte de vedere.

Aceste diferențe pot fi explicate prin specificitatea tranziției societății românești spre capitalism

sau democrație (nu întâmplător la punctul a de mai sus s-a folosit sintagma "istorie relativ asemănătoare"). Concluziile 5 și 6, care pot fi regăsite în paginile anterioare, descriu existența unei relații de neîncredere sau pesimism între cetățenii români și statul lor, această relație extinzându-se până și în ceea ce privește capacitatea statului de a mobiliza resurse necesare unei schimbări în bine. Situația nu este replicată în Republica Moldova, cauzele acestei diferențe neputând fi decelate pe baza datelor disponibile.

Toamna anului 2010:

"E timpul ca posturile private de televiziune să aibă responsabilități educaționale față de public"

Tabel sinoptic:

Concept	Înțeles / context
Individualism	<ul style="list-style-type: none"> • Capitalism (dreptul consumatorului de a alege) • Capitalism (firmele private doresc profit) • Există diversitate de opinii privind ce este moral/imoral
Comunitarism	Statul are responsabilitatea educației
Inegalitate	Nu toată lumea este influențată de televiziune în același mod
Legea-ca-determinat	Nu orice normă socială trebuie codificată sub formă de lege

Conflictul central de idei

Majoritatea dezbaterilor s-au centrat pe antagonismul **comunitarism vs. individualism**, prin al doilea termen înțelegându-se aici libertatea unei antreprize private de a-și desfășura activitatea fără interferențe din partea statului. Afirmatorii s-au concentrat asupra aspectelor educaționale ale subiectului:

"De cele mai multe ori problematica educației este privită prin prisma relației elev-profesor, însă acțiunile educative sunt de o diversitate mult mai mare decât cele întreprinse în școală. Astfel, educația înglobează toate acțiunile și influențele socio-culturale existente. Datorită acestui considerent am putea afirma că deși rolul școlii este unul primordial în educație, aceasta este de fapt un ansamblu de factori regăsiți în întregul sistem social. Printre acești factori, televiziunile private sunt definitorii."⁸

"În concepția lui Aristotel, 'educația trebuie să fie un obiect al supravegherii publice, iar nu particulare'."⁹

și au extins această noțiune pentru a include responsabilitatea civică:

"prin 'responsabilități educaționale față de public' înțelegem disponibilitatea televiziunilor private de a-și ajusta programele astfel încât ele să încurajeze atitudini și comportamente cetățenești dezirabile, precum spiritul civic, gândirea critică, un comportament civilizată."¹⁰

Negatorii au adoptat aproape în toate cazurile o perspectivă **individualist**-libertariană, aducând în discuție "inoportunitatea [unor măsuri impuse] întrucât individul însuși are opțiunea de a viziona programul dorit."¹¹ În mai mult de zece dezbateri, echipa negatoare a indicat numele unor posturi care

⁸ A1, meciul 1.

⁹ A2, meciul 41.

¹⁰ A1, meciul 23.

¹¹ N1, meciul 11.

au efect educativ (National Geographic, Animal Planet, Discovery Channel), arătând fie că telespectatorii au deja posibilitatea să vizioneze programe educative fie că "audiențele foarte mici ale programelor educaționale ne arată apatia telespectatorului față de aceste emisiuni, deci lipsa unui public elevat capabil să le perceapă."¹² Într-un caz echipa negatoare a pus sub semnul întrebării chiar universalitatea noțiunii de educație: "O persoană adultă poate considera, bazându-se pe considerente religioase, ca fiind imorală o emisiune de educație sexuală care sfătuiește la practicarea sexului protejat, pe când altă [persoană] o consideră binevenită chiar și în cazul adolescenților."¹³

O altă fațetă a libertarianismului, și anume motivația intrinsecă a antreprizelor din mediul privat, a dus la apariția temeii profitului în aproximativ 15 dezbateri. Negatorii au susținut că posturile private de televiziune au drept principal scop al existenței profitul, și că orice intervenție a statului în ceea ce privește conținutul duce la distorsionarea climatului economic și la încălcarea regulilor de funcționare a capitalismului. O singură echipă afirmatoare¹⁴ a încercat să demonstreze că emisiunile educaționale ar putea mări profitul televiziunilor, dar argumentele sale au fost considerate slabe de către arbitri și a pierdut.

Unii afirmatori au ales să își susțină punctul de vedere **comunitarian** până la capăt, apelând la imagini care sugerau o relație parentală între stat și cetățeni: "Din ce putem noi să observăm, singurul argument semnificativ al negatorilor este următorul: 'omul este vinovat pentru modul în care-și investește timpul, nu televiziunile'. Desigur, este ușor să dai vina pe bebeluș pentru că nu are poftă de mâncare și să ignori complet faptul că tu ești cel care-l îndoapă cu ciocolată înainte de masă."¹⁵

Viziunea comunitariană, bazată pe o influență puternică a statului și pe norme întru susținerea cărora trebuie să colaboreze întreaga societate, este străină modelului de gândire european, fiind mai degrabă asociabilă cu filozofia confuciană. În România, ea este asociată în mentalul colectiv cu comunismul. Negatorii au speculat acest lucru:

"Sintagme precum 'obligativitate', 'constrângere', formulate în raport cu agenți care activează într-o economie liberă, specifică sistemelor democratice, reprezintă primul pas spre cenzură, îngrădirea libertății de expresie, a dreptului de acțiune după regulile pieței și a dreptului de a alege al cetățeanului (...). Astfel, acest tip de idei sunt primul pas către totalitarism și instaurarea unor 'dictaturi ale gândirii', în care doar un grup de persoane sau o persoană se consideră posesori ai adevărului absolut și decid ce anume trebuie transmis publicului."¹⁶

Teme secundare

Unele din echipele negatoare au marșat pe tema **inegalității**, speculând faptul că nu toate persoanele sunt afectate de televiziune în același mod. S-au folosit în acest scop citate percutante ("Televiziunea abrutizează oamenii cultivați și îi cultivă pe cei care duc o viață abrutizantă (Umberto Eco)"¹⁷) sau diferențierea între subgrupuri influențabile și mai puțin influențabile:

"Ceea ce se omite este faptul că mijloacele de comunicare în masă, publice sau private, nu se adresează unui public complet incapacitat din punct de vedere al gândirii critice. Dincolo de minori, pentru care exista

¹² N1, meciul 11.

¹³ N2, meciul 14.

¹⁴ Meciul 48.

¹⁵ A2, meciul 15.

¹⁶ N1, meciul 45.

¹⁷ N1, meciul 12.

deja legislație în domeniu, nu se poate nega existența unui public *raisonneur*, a unei comunități structurate, a unei audiențe cu interese specifice, active și informate. Simpla catalogare într-o audiență relativ omogenă, fără preferințe culturale definite, capturată în informații deja inoculate nu este nicidecum oportună."¹⁸

În câteva dezbateri, s-a atins în trecere și antagonismul dintre **conservatorism vs. reformism**. Negatorii au apelat la status quo-ul democratic și capitalist pentru a sublinia că orice schimbare în legislație ar avea efecte nedorite asupra societății: "Dezbaterea noastră are ca punct esențial cele două drepturi care au fost ignorate parțial, dacă nu complet, de către echipa afirmatoare: dreptul la liberă exprimare și dreptul la proprietate. Amintim acum că aceste două drepturi sunt fundamentale și inalienabile într-o societate democratică."¹⁹

Tema **specificității naționale** a fost una minoră. Deși în mod evident dezbaterile s-au purtat pe baza situației din România, afirmatorii au folosit în sprijinul argumentului că televiziunea are un impact major asupra populației studii din SUA, Italia, Franța, Jamaica, continentul african, etc. Negatorii au reacționat rar și punctual, fie sancționând utilitatea modalității în care acel studiu a fost menționat ("Simțim nevoia să menționăm că acest studiu făcut în Italia nu se aplică în mod neapărat și României. Iar dacă s-ar aplica, ar trebui demonstrat cum anume se aplică, și nu doar enunțat aiurea"²⁰) sau demonstrând inutilitatea lor, în dezbaterile în care discuția s-a îndreptat spre planul juridic: "Sunt citate surse legate de audiența din SUA, din Europa și din România. Cum reglementările vizavi de posturile private de televiziune diferă de la o țară la alta, întrucât nu se poate discuta de două societăți identice, propunem o restrângere a moțiunii strict asupra României."²¹

Conflictul cu privire la puterea și rolul **legii** s-a purtat în multe dezbateri, legea și reglementările CNA fiind citate deseori de către afirmatori. În răspuns, negatorii au adoptat una din următoarele trei strategii:

- acuzații de corupție și incorectitudine la adresa CNA (o formă aparte de menționare a specificității României, în sensul în care se ataca forma în care legea a fost instituționalizată în țara noastră și nu în mod general);
- au integrat dezbaterile în planul libertății și democrației: "O tentativă de reglementare a televiziunilor private a fost inițiativă unor aleși de a avea un raport egal între știrile pozitive și cele negative. Legea [propusă în Franța] a stârnit reacții drastice ale opiniei publice internaționale, fiind considerată de către Jean-François Julliard 'o lege retrogradă și arhaică', adăugând că o lege similară există doar în China. O lege care să reglementeze conținutul educațional ar avea cel mai probabil aceleași rezultate și ar crea un precedent periculos în nerespectarea libertății de exprimare."²²
- au susținut importanța legii-ca-determinat, o perspectivă libertariană în sensul în care rolul statului trebuie limitat la minimul absolut necesar: "Oare orice lucru menționat ca o nevoie ce ține de morală sau etică pentru societatea românească înseamnă și o normă juridică, care prin definiție se rezumă la norma obligatorie, nerespectarea căreia ducând la sancționarea de către stat? Este impetuos necesară educarea populației, însă acest lucru nu trebuie să ducă la violarea unor drepturi apărute de legi interne

¹⁸ N1, meciul 17.

¹⁹ N2, meciul 51.

²⁰ N2, meciul 9.

²¹ N1, meciul 3.

²² N1, meciul 1.

sau chiar internaționale ale celorlalți participanți la viața societății."²³

²³ N2, meciul 22.

Primăvara anului 2011: "E timpul ca dreptul cetățenilor la informare să fie mai important decât dreptul demnitarilor la viața privată"

Tabel sinoptic:

Concept	Înțeles / context
Individualism & egalitarism	Demnitarul este un om ca toți ceilalți
Comunitarism & inegalitate	Demnitarul este special pentru că: reprezintă comunitatea, este un exemplu, este "angajat" printr-un contract social
Specificitatea națională	Presă senzaționalistă
Conservatorism	Schimbările n-ar aduce îmbunătățiri de fond în ceea ce privește performanța demnitarilor
Legea-ca-determinant	Persoana demnitarului este irelevantă, angrenajul democratic este mult prea complex

Conflictul central de idei

Argumentațiile s-au bazat pe contradicția **individualism vs. comunitarism**. Prin individualism s-a înțeles aici faptul că demnitarul este un cetățean al României precum non-demnitarii, **egal** cu aceștia în planul drepturilor ("Politicienii sunt supuși aceluiași reguli ca restul membrilor societății, ei nu sunt luați din natură pur și simplu și aduși în fața electoratului, ci, ca noi toți, trăiesc într-o societate în care trebuie să respecte aceleași reguli"²⁴ sau "Dreptul la viață privată este o nevoie de bază a omului și este intrinsec conceptului de libertate"²⁵).

Susținătorii perspectivei comunitariene, adică afirmatorii, au folosit aproape în toate cazurile următoarea idee: demnitarul (individul) obține o funcție (prin susținerea comunității) pe baza unei imagini pe care o proiectează public. Obținerea acestei funcții implică abandonarea statutului de individ oarecare al comunității, cu drepturi identice celorlalți - **inegalitatea** de drepturi între acesta și restul societății a fost prezumată. Comunitatea își rezervă dreptul de a testa de-a lungul mandatului demnitarului dacă imaginea pe baza căreia și-a dat acceptul este reală:

"Pentru a ocupa o funcție publică politicienii trebuie să fie aleși de populație. Alegerea aceasta se bazează pe mai multe criterii cum ar fi: competența, moralitate, empatia cu personajul respectiv, apartenența la grupul social etc. Însă în spatele tuturor acestor criterii stă, de fapt, caracterul persoanei. Caracterul acesteia se manifestă atât în viața publică, dar mai ales în cea privată, așadar este dreptul cetățenilor ca în momentul în care trebuie să ia o decizie în ceea ce privește reprezentarea lor în forurile superioare trebuie să cunoască ambele fațete ale viitorului lor ales, tocmai pentru ca alegerea unui reprezentant să fie una corect asumată."²⁶

²⁴ N2, meciul 64.

²⁵ N1, meciul 107.

²⁶ A1, meciul 55.

Incidental problema a fost pusă chiar în termenii individului-demnitar-ca-reprezentant-al-comunității: "Silvio Berlusconi, ca imagine a guvernului italian, a Partidului și a țării sale, a afectat imaginea tuturor celor trei elemente în spațiul public mondial (...). Acest exemplu este o reiterare a ideii că în cazul unui demnitar, linia de demarcație între *personal* și *profesional*, *privat* și *public* este vagă."²⁷

De asemenea, demnitarul a fost văzând ca jucând un rol de model pentru membrii societății, aspect care impune o serie de obligații adiționale prin comparație cu cetățeanul de rând: "Un demnitar - un lider - are obligația de a fi un exemplu pentru ceilalți, această cerință aplicându-se în toate aspectele vieții sale, fiind dreptul cetățenilor să fie informați dacă acesta este sau nu un model de conduită."²⁸

Uneori acest aspect a fost subliniat prin menționarea răsplății primite de demnitar pentru exercitarea funcției, adică un aspect contractual: "Cetățeanul, nu doar că oferă prin votul său o funcție unui demnitar, ci îi oferă și o remunerație care constă în salariul pe care demnitarul îl primește din banii contribuabililor."²⁹

O tactică des uzitată de către negatori ca formă de răspuns a fost disocierea între performanța unui demnitar și viața sa privată: "extinderea dreptului la informare în sensul controlării vieții private a demnitarilor nu ar rezolva adevărata problemă - dorința cetățenilor de a fi conduși corect (...) și în definitiv de cele mai multe ori adoptarea unor legi proaste este determinată de alte aspecte decât cele ce țin de viața privată a demnitarilor."³⁰

Extrem de rar, negatorii au adoptat o perspectivă **comunitaristă**, conform căreia degradarea imaginii unui demnitar afectează societatea: "Este de remarcat ca fenomenul de mediatizare a vieții private a demnitarilor este unul de amploare în mai toate statele lumii, dacă vorbim de cazul României zilnic sunt organizate talk-show-uri ce dezbat aspecte din viața privată a politicienilor romani. Aceasta mediatizare intensă ajunge să aibă efecte nocive asupra activității demnitarilor prin apariția abuzurilor sau speculațiilor. Principalul efect este acela că se distruge nu neapărat imaginea unui politician cât imaginea instituțiilor statului și respectul oamenilor pentru acestea."³¹ Acest punct de vedere este similar cu cel adoptat de afirmatori și care a fost menționat mai sus, deși concluzia - adică modul în care argumentul a fost utilizat - era cu totul diferită.

În cazurile în care negatorii au acceptat responsabilitatea crescută a demnitarului în fața opiniei publice, ei au exprimat punctul de vedere că această intruziune în viața privată are și alte victime (ex. familia demnitarului)³².

Teme secundare

În susținerea punctelor lor de vedere, afirmatorii au putut utiliza atât exemple din afara României, după cum am arătat mai sus, dar și să utilizeze **specificitatea** istorică și politică a României:

"Ipoteza 1: fondurile publice ale Statului Român sunt folosite în mod discreționar de către puterea politică (reprezentată de demnitari) pentru a dobândi foloase personale în detrimentul interesului general, această practică generând o serie de terțe efecte nocive pentru bunăstarea generală a societății românești în ansamblul ei. Ipoteza 2 :

²⁷ A2, meciul 78.

²⁸ A1, meciul 81.

²⁹ A1, meciul 73.

³⁰ N1, meciul 78.

³¹ N1, meciul 75.

³² N1, meciul 65; N1, meciul 68.

Apelul demnitarilor la dreptul lor la « viața privată » îi ajută să ascundă aceste practici, atât în fața opiniei publice cât și în fața (și cu concursul) celor responsabili cu prevenirea și pedepsirea acestor practici. Concluzia: prin diminuarea dreptului demnitarilor la viața privată în favoarea dreptului cetățenilor la informare se va limita practica amintită, dimpreună cu efectele ei nocive asupra interesului și bunăstării generale."³³

În genere, **specificitatea națională** a reprezentat un element un element defavorizant pentru afirmatori, negatorii atrăgând deseori atenția asupra senzaționalismului presei românești și chiar trusturilor de presă ca factori de influență asupra mediului politic prin specularea aspectelor vieții private a demnitarilor sub forma unor șantaje.

Negatorii au fost pus adeseori într-o poziție **conservatoristă** (= oare schimbările chiar ar aduce îmbunătățiri de substanță?). Pe de o parte s-a pus sub semnul întrebării calitatea unor reforme în acest domeniu: "accesul populației la informații de natură personală despre demnitari (respectiv informații legate de starea de sănătate, informații despre familie, orientări sexuale, afaceri) nu va rezolva problema de fond, eficiența și eficacitatea activității unui demnitar"³⁴. Unii negatori au construit o imagine coerentă dar distopică a unei societăți în care reformele propuse de afirmatori s-ar pune în practică:

"Dacă am accepta că dreptul cetățenilor la informare este mai presus decât dreptul demnitarilor la viață privată, am ajunge să fim conduși de persoane alese pe criterii subiective, bazate pe idei individuale asupra moralității și conduitei personale, și nu pe criterii obiective, de competență profesională. Nu putem nega faptul că ființa umană este în esență o ființă influențabilă. Aspectele vieții private ale demnitarilor ar putea eclipsa competențele profesionale ale aleșilor, vom alege mai degrabă un candidat care prezintă familia perfectă, dar care nu are niciun fel de realizări pe plan profesional, decât un candidat care își înșală soția, dar care este mai mult decât capabil să ia decizii în beneficiul maselor."³⁵

Legile au fost referențiate în zeci de dezbateri. Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Constituția României și Declarația Drepturilor Omului au fost citate în practic toate dezbaterile. În majoritatea cazurilor apelul la lege a favorizat negatorii: "Dreptul la informare așa cum este stipulat în articolul 31 din Constituția României trebuie să vizeze un interes public sau personal, iar în opinia noastră viața privată a demnitarilor nu prezintă un astfel de interes, ea vizând strict intimitatea și legăturile sociale ale acestora".³⁶

Mai rar, negatorii au apelat la fondul legii, și nu la forma sa, pentru a-și demonstra punctul de vedere: "Niciun demnitar nu își desfășoară activitatea independent, ci face parte dintr-un mecanism complex al statului care presupune organisme coercitive, organisme de control, legi, consilieri. În sistemul democratic, eventualele abateri de la reguli sunt corectate de această capacitate de autoreglare a instituțiilor statului"³⁷.

³³ A1, meciul 60.

³⁴ N1, meciul 107.

³⁵ N1, meciul 55.

³⁶ N1, meciul 70.

³⁷ N1, meciul 66.

O perspectivă originală a încadrat întregul subiect al dezbaterii în termenii unui contract juridic:

"Între cetățeni și demnitari există un raport de mandat, demnitarii fiind aleși de către cetățeni prin intermediul alegerilor să îi reprezinte (...). Limitele mandatului sunt strict delimitate la niște acte strict profesionale - reprezentare și legiferare. În contextul în care convenția este legea părților, ne întrebăm astfel în baza căruia temei cetățenii ar putea reclama dreptul de a fi informați cu privire la viața privată a demnitarilor? (...) Dreptul de informare al cetățenilor nu poate fi înțeles decât în sensul de a fi informați cu privire la îndeplinirea activităților pentru care a primit mandat. Viața privată a demnitarului nu a făcut subiectul mandatului. Cetățenii au dreptul să tragă la răspundere demnitarul prin faptul că nu și-au îndeplinit mandatul (nemaialegându-i la alegerile următoare) dar nu au dreptul să le interzică să aibă o anumită viață privată pentru a-și putea duce la bun sfârșit mandatul."³⁸

³⁸ N1, meciul 78.

Vara anului 2011:
"E timpul să afirmăm că predarea religiei în școli pune în pericol laicitatea statului român"

Tabel sinoptic:

Concept	Înțeles / context
egalitarism & individualism	toate religiile/ toți copiii indiferent de religie ar trebui tratate/ tratați egal, nepreferențial de către stat
individualism	copiii/famiile copiilor pot alege să nu participe la orele de religie
egalitarism	copiii din alte religii decât cea ortodoxă sunt discriminați
comunitarism	<ul style="list-style-type: none"> • religia superioară numeric este cea care contează • a nu învăța despre creștinismul ortodox creează probleme ulterioare, având în vedere cât de important este acest rit în societate
specificitate națională	tradiția creștină a României = imposibil de aplicat norme vestice privind religia
reformism	nu toate tradițiile care definesc un popor sunt relevante religia nu mai este relevantă pentru societatea modernă
legea-ca-determinant & conservatorism	legile și Constituția actuală au prevederi care nu trebuie modificate

Conflictul central de idei

În majoritatea cazurilor, dezbaterile au avut o evoluție următoare:

a. Afirmatorii au declarat că religia ortodoxă beneficiază de un avantaj nemeritat, atingând în argumentările lor atât tema **egalitarismului** cât și pe cea a drepturilor **individuale**:

"Datorită faptului că la ore se predă un singur tip de religie, celelalte sunt evident dezavantajate. Prezentându-se doar religia majorității, se sublinează o religie favorizată de către stat. Doar pentru că 30-40% din populație nu susține un anumit partid politic care este la guvernare, nu oferă statului nici dreptul de a îi ignora și nici dreptul de a îi avantaja pe ceilalți."³⁹

"Nu este corect nici față de celelalte religii, nici față de elevi, să se predea o singură religie. De ce? Pentru că se încalcă unul dintre cele mai importante principii și anume cel al egalității. Vorbim despre religii, unde apare un dezechilibru între ele. Atâta timp cât acest stat

³⁹ A1, meciul 111.

nu are o religie [oficială], atâta timp cât teoretic statul oferă șansa fiecărei persoane de a crede în ceea ce vrea, nu este normal ca doar o religie să fie predată elevilor."⁴⁰

"Nu este normal ca materia să fie obligatorie, și cei care nu vor să o învețe să aibă posibilitatea să se retragă, ci invers, cei care vor s-o învețe să poată cere acest lucru. Mesajul acestei prevederi este următor: statul se situează pe poziția fermă că religia este importantă și pornește de la presupunerea că elevii vor s-o studieze, ceea ce reprezintă o susținere mai mult decât admisă a bisericii."⁴¹

b. Negatorii au replicat menționând că există liber arbitru în ceea ce privește participarea la ora de religie. De asemenea, negatorii au apelat deseori la statistici care arătau că ortodoxismul este majoritar în România:

"Argumentul conform căruia 'intruziunea Bisericii în politica învățământului este evidentă' contravine principiului voinței majorității care guvernează democrația modernă, același principiu pe baza căruia cetățenii își exercită dreptul la vot. Într-o societate cu o pondere de 80% a religiei ortodoxe, este evident și necesar ca această majoritate să-și spună cuvântul în diferite probleme de stat. De ce am încălca acest principiu tocmai atunci când vine vorba despre creșterea spirituală a viitoarelor generații?"⁴²

"Dacă am duce secularismul până la ultimele consecințe, cum s-a procedat în Franța, ar trebui să interzicem simbolurile religioase din întreg spațiul public, cerând cetățenilor să renunțe la identitatea lor religioasă și culturală. Dar este aceasta cu adevărat o societate democratică? Libertatea de conștiință, garantată de Constituție, nu poate exista decât respectând opțiunile religioase ale cetățenilor. Ori dacă majoritatea cetățenilor români susțin predarea religiei în școli, cu acordul părinților și cu respectarea opțiunilor confesionale ale acestora, unde este pericolul la adresa laicității?"⁴³

Au existat cazuri izolate de negatori care au demonstrat că afirmatorii greșiseră, întrucât programa școlară sau legislația în întregul său permite și studierea altor ramuri ale creștinismului ("În școli nu se predă o singură religie, ci mai multe, în funcție de alegerea elevului"⁴⁴).

2. Teme secundare

Negatorii au utilizat deseori perspectiva **specificității naționale** pentru a-și susține punctul de vedere:

"Deși România este un stat laic, tradiția religioasă creștină este adânc

⁴⁰ A2, meciul 110.

⁴¹ A1, meciul 134.

⁴² N1, meciul 127.

⁴³ N1, meciul 136.

⁴⁴ N1, meciul 117.

înrădăcinată în simbolurile naționale. Astfel, conform Legii nr. 102/1992 art. 1, stema actuală a României conține o acvilă de aur cu capul spre dreapta, cu ciocul și ghearele roșii, cu aripile deschise, ținând în cioc o cruce ortodoxă (...) ultima strofă a Imnului de stat al României începe cu versul: 'Preoți, cu crucea-n frunte! Căci oastea e creștină'. Obligația respectării simbolurilor naționale (...) revine tuturor cetățenilor României, defăimarea acestora fiind prevăzută ca infracțiune de Codul Penal (...) Cuvântul 'Dumnezeu' apare și în Constituție la art. 82 alin. 2, ce prevede textul jurământului pe care Președintele României trebuie să-l depună în fața Camerelor reunite ale Parlamentului conform procedurii de investire, jurământ solemn ce se încheie cu propoziția 'așa să-mi ajute Dumnezeu'."45

"România, oricât de mult ar încerca să copieze modelul occidental și democrațiile liberale, acest lucru nu este posibil. La fel cum nu există drepturi universale ale omului, ci doar drepturi occidentale ale omului, tot așa, nu ar trebui să copiem toate normele Vestului. Țări precum SUA și Franța sunt țări neutre în ceea ce privește religia datorită unui context istoric, datorită unor conflicte care au forțat îndepărtarea religiei de stat. Factorul istoric ar trebui să primeze și în România. Face parte din cultura noastră ca să fim religioși."46

În alte situații, negatorii au apelat la acest argument prin prisma utilității/**comunitarismului**: "Susținem că este nevoie de religie [în programa școlară] deoarece tinerii au nevoie de aceste cunoștințe minime oferite de religie pentru a se putea adapta la societatea majoritar ortodoxă și la cultura ei."47

Reacția afirmatorilor a fost bazată pe **reformism** - nu toate tradițiile trebuie păstrate, unele fiind actualmente nepotrivite, inutile sau chiar periculoase:

"Dacă un element al unui stat sau al unui popor este strâns legat de identitatea acestuia, concluzia nu este neapărat prezervarea aceluși status quo (putem lua ca exemple lunga istorie a persecutării evreilor, sclavia americanilor de origine africană, chiar și situația emblematică a românilor transilvăneni sub dominație austro-ungară). Toate sunt situații cu semnificații profunde ce definesc anumite popoare însă vedem că nu vrem să păstrăm aceste situații în alte locuri decât în manualele de istorie. Deci, trecutul istoric nu determină în sine, precum un principiu, calitatea elementului religios din școală."48

"Un sistem de valori este propriu fiecărui individ și nu ar trebui să fie manipulați de viziunea unei religii, pe care nu îl poți considera ca fiind valid în societatea contemporană. Dacă acum 2000 de ani acest sistem de valori corespundea mentalității de atunci, acum lucrurile s-au schimbat, oamenii având altă mentalitate și construind un set de

⁴⁵ N1, meciul 115.

⁴⁶ N1, meciul 134.

⁴⁷ N1, meciul 121.

⁴⁸ A2, meciul 119.

valori diferit."⁴⁹

În mai multe situații, afirmatorii au folosit următorul argument **egalitarian**: "În același timp, elevii care nu fac religie, sunt discriminați față de ceilalți elevi deoarece situația lor școlară se încheie fără o notă (care știm că în cvasi-totalitatea cazurilor este 10)."⁵⁰ Într-o formă detaliată, care pune în prim plan situația concretă, acest argument suna astfel:

"În momentul în care nu ești de acord cu valorile predate în școală, dar tu ești obligat să participi la oră, cum îți este respectat dreptul la credință și la religie proprie? Răspunsul la această întrebare pare simplu, și anume faptul că elevii pot opta să nu participe la orele de religie, însă situația nu este atât de simplă. Trebuie să vedem care sunt cele două opțiuni pe care le au de făcut acești copii care sunt de altă religie ca restul clasei, clasa alcătuită din copii care adesea au foarte multe prejudecăți cu cei care nu sunt la fel ca ei și adeseori pe care îi discriminează. Prima este să nu participe la orele de religie, să accentueze diferențele culturale și religioase dintre ei și restul clasei, să spună tare și clar că el nu este la fel cu restul și să sufere consecințele. Acest consecințe constau în marginalizarea lui de societatea sau grupul în care trăiește, deci acea persoană va fi discriminată. Iar a doua variantă ar fi să participe la ora de religie, să i se predea valori pe care nu și le însușește și să i se zică constant că valorile sale sunt greșite. Și în acest caz este discriminare prin faptul că nu îi este respectat dreptul la religie proprie și îi sunt impuse valori care nu sunt ale lui. Deci, se observă cum în ambele cazuri, această măsură discriminează atei, minoritățile religioase, deștii și orice altă persoană care nu împărtășește valorile creștine."⁵¹

⁴⁹ A2, meciul 121.

⁵⁰ A1, meciul 114.

⁵¹ A1, meciul 119.

Toamna anului 2011:
"E momentul să afirmăm că nesupunerea civilă e legitimă într-o democrație"

Tabel sinoptic:

Concept	Înțeles / context
legea-ca-determinant	<ul style="list-style-type: none"> • nesupunerea este inadmisibilă <i>a priori</i> • nesupunerea e inutilă, democrația are deja mecanisme prin intermediul cărora se poate exprima nemulțumirea într-un cadru instituționalizat
comunitarism & conservatorism	un grup de protestatari trebuie să se supună voinței majorității
conservatorism	nesupunere = risc de violențe
comunitarism & legea-ca-determinat	legea poate fi greșită, încălcând voința majorității

O arie a discuției a fost contractul social, identificat ca atare în mai multe dezbateri. Afirmatorii au descris acest contract drept unul "viu", cetățenii având dreptul sau chiar obligația să îl modifice: "Când cetățenii unei țări democratice se simt neîndreptățiți, ce este de făcut? Așteptarea a 3 ani până la următoarele alegeri este lungă, și unele probleme sunt grave, nu pot fi lasate la o parte. Cine altcineva decât cetățenii ar putea fi mai în măsură să ia atitudine la o nedreptate care îi privește strict pe ei? Dreptul la exprimare intră de asemenea în definiția democrației."⁵²

Deseori afirmatorii au continuat acest punct discutând despre nesupunerea civică ca fiind o componentă a democrației în sensul de factor pozitiv, reparatoriu pentru eventuale nefuncționalități:

"Nesupunerea civică este astfel un mijloc de reafirmare a legăturii dintre societatea civilă și cea politică în momentul în care încercările primeia de a influența în mod legal pe cea de-a doua au eșuat și toate celelalte opțiuni au fost epuizate."⁵³

"În momentul în care posibilitatea individului de a se face ascultat în viața publică este voit obstrucționată, denaturată sau ignorată - pe scurt imposibilă - din rațiuni arbitrare și conforme cu interesele proprii ale guvernării, se impune necesitatea unor acțiuni capabile să trezească conștiința publică și să provoace o schimbare."⁵⁴

Uneori această nesupunere civică întru binele democrației a fost motivată, aparent paradoxal, prin respectul pentru lege. Este vorba de o subspecie a argumentului de mai sus - democrația trebuie apărată și prin acțiuni de natură controversată:

"Un deziderat precum eliminarea corupției și respectarea legilor și a

⁵² A1, meciul 149.

⁵³ A1, meciul 142.

⁵⁴ A1, meciul 144.

justiției nu este unul care să intereseze doar o dată la patru ani, ci în mod constant, indiferent de fluctuația partidelor la putere. Când cetățenii sesizează pasivitatea autorităților în implementarea măsurilor necesare pentru asigurarea unui climat de corectitudine în societate, aceștia sunt justificați în a lua măsurile necesare pentru rectificarea problemei înaintea alegerilor, inclusiv prin forme de nesupunere civică."⁵⁵

"Anumite legi pot fi declarate nelegitime atunci când nu comportă adeviziunea cetățenilor, aceștia fiind justificați în a lua oricare măsură necesară pentru a le schimba."⁵⁶

"Nu există o suprapunere organică între morală și lege, iar de multe ori decidenții politici nu întreprind activitatea de transpunere a considerentelor morale în legislație. În aceste circumstanțe, nesupunerea civică poate fi vectorul de mobilizare a energiilor sociale în vederea denunțării anumitor disfuncții morale sau legale. Figura lui Martin Luther King este una emblematică pentru istoria recentă a democrației."⁵⁷

Afirmatorii au punctat în mai multe cazuri faptul că o democrație reprezentativă este deficitară: "Noi credem că în democrație 'cetățenii nu oferă grupurilor politice dreptul de a conduce', ci însuși cetățenii sunt cei care trebuie să conducă, iar grupurile politice au rol de intermediari. Ei ascultă de vox populi. Etimologia cuvântului 'democrație' afirmă dreptul poporului de a conduce."⁵⁸

Uneori negatorii au pus accentul pe primatul **legii** (nesupunerea fiind definițional nepotrivită):

"principiul 'dura lex, sed lex' (legea e lege, chiar dacă e dură) impune ca orice individ să respecte legea, indiferent de asprimea ei, deoarece, pe de o parte, acel individ și-a dat acordul pentru aplicarea acelei legi din momentul în care a participat la alegerea reprezentanților pe care i-a investit cu puterea de a legifera, iar, pe de altă parte, a acceptat să respecte legile societății din momentul în care a devenit membru al acelei societăți."⁵⁹

"Într-o societate democratică funcțională, legea ordonează acele standarde comune care decid ce este corect și ce este greșit, urmărind interesul comun al populației sale."⁶⁰

"Atunci când statul greșește putem contesta legal și putem avea câștig de cauză."⁶¹

⁵⁵ A2, meciul 153.

⁵⁶ A2, meciul 153.

⁵⁷ A2, meciul 153.

⁵⁸ A2, meciul 157.

⁵⁹ N1, meciul 153.

⁶⁰ N2, meciul 163.

⁶¹ N2, meciul 146.

"Paradigma fundamentală în SUA sfârșitului anilor '60 era că *viața este sfântă și că viața începe de la concepție*, iar asta legitima interzicerea avortului. Această paradigmă nu a fost răsturnată prin nesupunere civilă ci printr-un proces de rașunet prin care paradigma fundamentală s-a schimbat la 180 de grade. Procesul a durat câțiva ani dar a fost exact soluția disponibilă în orice democrație unde dacă ai argumentele viabile cu tine câștigi până la urmă orice dispută."⁶²

"Există legi care pot părea nedrepte unor categorii de persoane, dar pot fi juste în esența lor. Încălcarea acestor norme ar putea conduce la haos nejustificat."⁶³

... altele pe aspectele **comunitarist-conservatoriste**:

"Într-o societate primează binele comun, astfel că nu este nici justificat și nici legitim ca un individ, sau chiar o masă de oameni să apeleze la nesupunerea civică pentru modifica o lege pe care ei o consideră imorală sau nedreaptă, dacăă acea modificare periclitează buna desfășurare a societății sau chiar neîndeplinirea binelui comun."⁶⁴

"Un stat democratic reflectă voința majorității poporului său. Niciodată statul nu va putea prin deciziile pe care le ia să mulțumească poporul în totalitatea sa."⁶⁵

sau prin argumentații care uneau ambele aspecte:

"Argumentul conform căruia sistemul de guvernare trebuie să rămână deschis permanent la nevoile societății civile este unul valid. Însă, nesupunerea civică deși uneori este necesară ca instrument de atenționare a sferei politice, ca regulă (și prin definiție) este ilegală (lucru evidențiat prin chiar cuvântul 'nesupunere') și în majoritatea cazurilor, ea nu garantează schimbarea în bine."⁶⁶

"În primul rând, dorim să reafirmăm importanța faptului de a avea în vedere respectarea principiilor democratice ale unui stat, atunci când ne referim la legitimitatea unei acțiuni în cadrul acestuia. Se respectă un cadru constituțional clar, iar ignoranța și opoziția față de aceste norme, legi, aduce după sine un dezechilibru major, ce poate evolua – așa cum am argumentat în discursul anterior, într-o formă extremă – în anarhie. Nu este o supoziție faptul că un guvern este reprezentativ și legitim prin alegerea sa de către o majoritate a populației, ci este chiar starea de fapt la care ne referim când discutăm despre un stat democratic. Analog, acțiunile civice ce nu respectă acest principiu, și

⁶² N1, meciul 151.

⁶³ N1, meciul 160.

⁶⁴ N1, meciul 153.

⁶⁵ N2, meciul 154.

⁶⁶ N1, meciul 142.

mai mult, încalcă legile, nu pot fi legitime și reprezentative."⁶⁷

Negatorii au adus în discuție și riscul unor confruntări violente (apelând valoarea '**conservatorism**', în sensul în care un status quo bazat pe liniște socială este preferabil în orice circumstanțe unui climat de activism social puternic):

"În ceea ce privește repercursiunile asupra sistemului, ne referim la acțiuni de nesupunere civică desfășurate pe termen lung care ar zdruncina încrederea cetățenilor în conducerea statului și ar putea conduce la acțiuni de nesupunere civică violente."⁶⁸

"Nesupunerea civică are consecințe pe plan social deoarece, așa cum am spus mai sus, ea este de cele mai multe ori înțeleasă ca un act violent sau ca un act de răzvrătire manifestat la început pașnic dar de cele mai multe ori există cineva rebel care manifestă un comportament antisocial și de aici apare efectul contagiunii sociale ducând la revolte violente."⁶⁹

"Considerăm că nu avem posibilitatea de a determina, dovedi, sau măcar defini "eficiența" unei mișcări de nesupunere civică, neștiind ce urmări va avea sau la ce riscuri este expusă populația. Chiar dacă o considerăm o "cale spre schimbare", indiferent cât de nonviolentă și bine-intenționată ar fi, pur și simplu nu putem cunoaște consecințele ei pe termen lung. Exemplul Greciei rămâne elocvent: grevele generale din țară, având un impact puternic asupra economiei grecești, au costat atât sectorul de stat cât și sectorul privat sume enorme de bani. Parafrazându-l pe Milton Friedman, 'trebuie să judecăm o acțiune politică după rezultate, nu după intenții'. A promova nesupunerea civică înaintea altor forme de exprimare a societății civile ar fi în mod cert contra-productiv."⁷⁰

Mulți negatori au afirmat că nesupunerea civică e inutilă, democrația oferind deja mijloace instituționale pentru exprimarea nemulțumirilor:

"Credem în dreptul cetățenilor de a-și exprima voința și în mod direct. Acest lucru trebuie însă făcut în limitele legii. Statul democratic este conceput de așa natură încât să permită, printr-o multitudine de mecanisme, exprimarea și exercitarea voinței cetățenilor atât ca indivizi cât și colectiv. Aceste acțiuni însă trebuie constrânse în vederea bunei funcționări a societății și a respectării drepturilor tuturor indivizilor. Dreptul la exprimare liberă și dreptul la liberă asociere, dreptul de a protesta și dreptul de inițiativă legislativă, precum și altele, permit indivizilor să își exprime și exercite voința. Sindicatele, ONG-urile, think-tank-urile și agențiile de Lobby sunt doar câteva din exemplele de structuri legale, organizate [pentru] a

⁶⁷ N2, meciul 164.

⁶⁸ N2, meciul 146.

⁶⁹ N1, meciul 147.

⁷⁰ N2, meciul 151.

exprima voința diferitelor colective din societate."⁷¹

"În cazul în care o lege ar fi nedreaptă sau injustă sau cauzează un prejudiciu prea mare pentru societate există instituții, puse la îndemâna oricărui cetățean, care au ca scop modificarea acestor legi sau chiar înlăturarea lor din sistemul de drept."⁷²

Afirmatorii **comunitariști** au reprezentat o excepție, ei argumentând de obicei că **legea** funcționează drept un element **determinat** de populație. De obicei această linie de argumentare a fost utilizată pornindu-se de la premiza unei majorități a populației care se opune stării de fapt:

"Nu există termenul de bine și rău în abstract; e bine ceea ce majoritatea consideră că e bine, și mai mult, într-un sistem democratic datoria reprezentanților poporului este de a respecta voința poporului."⁷³

"În cazul în care [aleșii] ar promulga legi greșite, care nu întrunesc voința poporului, atunci nesupunerea civică ar fi singura soluție de rezolvare a problemei, al motivului de imperfecțiune. Credem cu tărie faptul că voința poporului este mai presus de lege, atunci când legile nu sunt pe placul populației."⁷⁴

În mai multe dezbateri, problema s-a pus despre România, deși afirmatorii au utilizat și exemple internaționale (Gandhi și războiul din Irak în special). Merită precizat că dezbaterile a avut loc cu câteva luni înainte de protestele din ianuarie 2012, acestea neputând forma un plan al discuției.

⁷¹ N1, meciul 141.

⁷² N1, meciul 153.

⁷³ A2, meciul 154.

⁷⁴ A2, meciul 155.

Primăvara anului 2012:
"E timpul sa decriminalizăm pirateria pe internet"

Tabel sinoptic:

Concept	Înțeles / context
individualism & conservatorism	dreptul la intimitate al persoanei e pus în pericol de schimbările propuse
conservatorism	decriminalizarea pirateriei = decriminalizarea furtului, ceea ce e incorect
legea-ca-determinant	dreptul la proprietate
legea-ca-determinat	fenomenul există și nu poate fi oprit, deci trebuie integrat
individualism	drepturile artiștilor de a face ce vor cu opera lor; drepturile consumatorilor de a avea calitate
reformism	necesitatea schimbării radicale a paradigmei

Dezbaterea s-a dat pe mai multe planuri concomitent. Acestea vor fi prezentate separat:

Individualism conservatorist (afirmatori)

Afirmatorii au prezentat lupta împotriva pirateriei ca deschizând o cutie a Pandorei, care amenință drepturile **individului**, în special dreptul la viață privată: "În momentul de față se încearcă implementarea unor acorduri, ACTA în Europa și SOPA în SUA, prin care se vor da sancțiuni mai mari în ceea ce privește pirateria online. Prin aceste acorduri se încearcă să se urmărească tot ceea ce facem pe internet ce site-uri vizităm, ce share-uri facem, prin intermediul furnizorilor de internet, ale căror prerogative sporite le vor permite chiar unele măsuri punitive asupra celor care nu respectă aceste legi. Din punctul meu de vedere acest lucru este imposibil pentru că încalcă dreptul omului la exprimarea liberă, dar și o violare crasă a intimității."⁷⁵

În anumite dezbateri, perspectiva **conservatoristă** a afirmatorilor a fost predominantă: "Implementarea măsurilor anti-piraterie este inefficientă. Activitățile de piraterie nu pot fi oprite prin blocarea site-urilor sau a soft-urilor prin care acestea se realizează la un anumit moment pentru simplul motiv că interesul utilizatorilor provoacă imediat realizarea altora care să le ia locul; mai mult decât atât, unele țări acceptă aceste activități ca fiind perfect legale și astfel, utilizatorii au posibilitatea piratării folosind intermediari din acele zone. Sancțiunile ar fi total inefficiente. Obținerea amendării întregii populații cu o sumă mică n-ar fi decât o taxă în plus care rămâne în societate (echivalentă cu mutarea unei sume de bani din buzunarul stâng în cel drept); obținerea amenzilor mari ar duce la blocajul economic al societății și prin urmare, falimentul companiilor multimedia 'apărate'. Pedepsele cu închisoarea ar fi imposibil de aplicat dat fiind numărul mare de

⁷⁵ A1, meciul 178.

eventuali deținuți."⁷⁶

Conservatorism (negatori)

În oglindă față de situația menționată mai sus, unii negatori au prezentat perspectiva afirmatorilor ca având în centru **reforme** nesustenabile:

"[Echipa afirmatoare] dorește să facă toți producătorii de material intelectual să treacă la un sistem în care oferă un produs gratuit de calitate inferioară pentru a stimula utilizatorii să plătească pentru același produs de calitate superioară și că aceasta este singura metodă prin care producătorii ar putea să facă în continuare profit și să se mențină pe piață. În lumea lor, cea pe care ar fi trebuit s-o creeze pentru a respecta moțiunea, orice reproducere a oricărui material aflat sub incidența proprietății intelectuale ar trebui să nu mai fie considerată piraterie și să nu fie pedepsită. Dar ce se întâmplă defapt în lumea lor? Realitatea propusă ar presupune că o reproducere a acestui conținut de calitate superioară, orice "furt" al acestuia nu ar mai fi considerat ilegal. Astfel, putem vedea foarte simplu cum cineva poate pirata acest produs superior și să-l distribuie în mod gratuit utilizatorilor, moment în care producătorul nu mai face nici un profit."⁷⁷

Legea-ca-determinant (negatori) vs. legea-ca-determinat (afirmatori)

Perspectiva negatorilor a fost relativ clară. Prevederile legilor actuale au fost uneori menționate ca atare, fără justificări adiacente ("dacă punem la dispoziția publicului un produs online fără a avea drepturi de autor, conform legii, riscăm să fim pedepsiți."⁷⁸) sau detaliate: "[În discuție] este vorba despre dreptul la proprietate (...) Nu credem ca este nevoie să explicăm de ce dreptul la proprietate este justificat, dar în spiritul dezbaterii vom arăta cum acesta se pierde din pricina pirateriei. În momentul în care un bun făcut de x este folosit de y fără acceptul producătorului, este considerat furt al proprietății private, și astfel trebuie să fie oprit."⁷⁹

Afirmatorii au utilizat mai multe linii de atac. Unii au pus accentul exact pe fondul argumentului, și anume că legea suferă modificări de-a lungul timpului, în concordanță cu interesele societății: "Atâta timp cât nu dispunem în momentul de față de mijloacele necesare pentru a detecta pirateria și a o pedepsi într-un mod eficient, în condițiile în care acest fenomen a devenit unul natural și intrinsec societății actuale, considerăm că am ajuns în punctul în care ar trebui să decriminalizăm acest fenomen pentru a-l putea integra și reglementa mai ușor în societatea noastră."⁸⁰

Negatorii au restatuat problema în termenii legii-ca-determinant, făcând comparații cu alte activități criminale pentru a demonstra importanța legii: "Faptul că nu există momentan nicio metodă eficientă de a stopa cazurile de viol nu înseamnă că ar trebui să decriminalizăm violul și să lăsăm

⁷⁶ A1, meciul 170.

⁷⁷ N2, meciul 175.

⁷⁸ N1, meciul 176.

⁷⁹ N1, meciul 172.

⁸⁰ A2, meciul 167.

violatorii nepedepsiți. Din contra, dacă violul este o problemă, și este, trebuie impuse sancțiuni mai dure, care să ducă eficiența măsurilor la un nivel mai înalt."⁸¹

Alteori afirmatorii au pus sub semnul întrebării noțiunea de copyright: "Negatorii ignoră natură 'organică' a culturii, faptul că 'limbajul nu există în stare sălbatică'. Orice lucrare nouă se bazează pe cultura deja existentă, pe un 'spațiu public'. E imposibil să transmiți ceva unui public fără a folosi un număr de elemente de legătură pe care să-ți bazezi partea de originalitate. Ce-ar putea transmite o carte scrisă folosind doar cuvinte noi, un alfabet original ș.a.m.d.? Cât avem dreptul să preluăm dintr-un produs existent? – să zicem un cântec. Schimbarea unei note din patru ajunge? Dar dacă schimb și numele proprii din text? Dacă reformulez propozițiile? Dacă schimb o notă din trei, sau trei din cinci? Dacă păstrez doar formatul poveștii și tipurile personajelor?"⁸²

Mai mulți afirmatori au definit legile actuale ca fiind incorecte sau prost alcătuite, argumentând pentru o redefinire a copyright-ului pe baze realiste. Ei au apărat principiul care stă la baza legii actuale (protejarea profitului producătorilor de conținut), dar au încercat să demonstreze că pirateria reprezintă un mijloc pentru sporirea acestor profituri:

"Distribuirea gratuită a melodiilor pe internet într-adevăr poate scădea numărul veniturilor venite din vânzarea CD-urilor, însă are niște avantaje mult mai numeroase. În primul rând, întrucât artistul respectiv va avea mai mulți fani, el va încasa mai mult din concert și vânzarea de materiale promoționale. Mai mult, întrucât este mai popular, va încasa mai mult și din contractele de publicitate. Toate aceste avantaje nu ar fi survenit dacă melodiile acelea nu ar fi fost distribuite gratuit pe internet."⁸³

Replica negatorilor a fost bazată pe **individualism**, adică pe capacitatea producătorilor bunului piratat de a decide soarta produsului lor: "Este dreptul artiștilor de a decide să-și distribuie munca gratuit sau să aleagă să perceapă taxă pentru a beneficia de munca lor."⁸⁴ Rareori, această perspectivă individualistă a făcut referire și la consumatori:

"Consumul mărfurilor piratate (..) nu duce la o îmbunătățire a calității, ci constituie un risc pentru public. Deoarece nu sunt reglementate de nici un organism de protecție a consumatorului, mărfurile puse la dispoziția publicului astfel conțin tot felul de capcane – de la anunțurile publicitare ce împânzesc ecranul (..) până la rabaturi în calitate (filme filmate în cinematograful, muzică înregistrată cu telefonul la concerte, etc). Credem că o legislație eficientă în domeniul pirateriei pe internet ar proteja nu numai titularii drepturilor de autor, cât și consumatorii acestor produse."⁸⁵

Unii negatori au marcat faptul că perspectiva lor individualistă are o mai largă arie de acoperire decât cea propusă de afirmatori:

"Ținem să precizăm că forma de libertate la care face referință echipa afirmatoare este o libertate egocentrică, axată strict pe interesele

⁸¹ N1, meciul 172.

⁸² A2, meciul 170.

⁸³ A2, meciul 171.

⁸⁴ N2, meciul 170.

⁸⁵ N1, meciul 167.

consumatorului: libertatea utilizatorului. Știm că orice libertate este validă atât timp cât nu interferează cu drepturile și libertățile altor indivizi. În acest caz, segmentul cel mai important, autorii creației intelectuale, este neglijat, dreptul lor la proprietate fiind încălcat din cauza fenomenului de piraterie online. Tocmai din acest motiv, filosofia echipei negatoare este protejarea drepturilor și intereselor atât consumatorilor, cât și producătorilor."⁸⁶

Reformism (afirmatori)

Aspectul **reformist** al viziunii afirmatorilor a ieșit în evidență mai mult în anumite texte, care făceau referire directă la necesitatea unei schimbări de paradigmă:

"Pentru a depăși momente de criză oamenii trebuie să-și schimbe uneori maniera de abordare asupra noilor provocări pe care vor să le depășească. Modificarea viziunii asupra problemei pirateriei pe net ar constitui saltul pe care omenirea îl va parcurge o dată cu perceperea pirateriei ca un beneficiu social. Acest salt pe care-l reprezintă decriminalizarea pirateriei ar pune punct dezbaterilor asupra acestui subiect în societate și ar contribui la depășirea acestei probleme artificiale și de moment. Un relevant exemplu ar fi conceptul antidotului, care este alcătuit din virus slăbit care se administrează pacienților spre tratare sau imunizare. Prin urmare oamenii de știință au schimbat viziunea lumii asupra utilității virușilor/microbilor care în prezent salvează anual milioane de vieți omenești. Acest fapt nu reprezintă altceva decât un salt calitativ pe care l-a întreprins omenirea pentru depășirea anumitor probleme care păreau irezolvabile la moment, dar care s-au dovedit a fi rezolvate prin schimbarea de viziuni asupra anumitor lucruri."⁸⁷

⁸⁶ N1, meciul 188.

⁸⁷ A1, meciul 168.

Vara anului 2012:
"E timpul să afirmăm că democrația nu este un răspuns pentru toate țările"

Tabel sinoptic:

Concept	Înțeles / context
inegalitate & conservatorism	există culturi în care democrația e nepotrivită - a introduce-o în aceste locuri cu forța ar duce la un eșec
reformism	progresul spre democrație e o constantă universală
reformism & egalitate & legea-determinant	democrația va aduce egalitatea de care e mare nevoie în societățile nedemocratice

Conflictul principal de idei

Dezbaterea s-a concentrat asupra relevanței relativismului cultural (în termenii binoamelor valorice urmărite de acest studiu: **inegalitatea** ca fenomen natural și acceptabil). Afirmatorii au folosit acest argument pentru a stabili că democrația nu este un panaceu: "Considerăm că anumite state se identifică cu o funcționare non-democratică și cu valori non-democratice, dar justificate conform structurii și mentalității aceluși stat și acelei populații. (...) Pentru aceste state, democrația nu este o soluție pentru că răstoarnă alte principii fundamentale pe care acea populație le preferă."⁸⁸

Nivelul de educație și implicit capacitatea de a utiliza informația a fost una din cerințele obligatorii pentru reușita democratizării unei țări: "Democrația este o formă de guvernământ viabilă pentru state care dispun de instituții necesare și mai ales care dispun de o societate pregătită. Ce înseamnă o societate pregătită pentru democrație? Înseamnă informare și cunoaștere oferite de mass-media, educație, organizare. Într-o țară din centrul Africii unde nu există presă, mai mult de jumătate din populație este analfabetă iar oamenii sunt extrem de dezorganizați, naivitatea cetățenilor constituie o problemă. Toate democrațiile au nevoie de alegeri, dar nu toate alegerile duc la democrație."⁸⁹

Fondul cultural în sine, în accepția afirmatorilor, poate reduce semnificativ șansele dezvoltării unei culturi democratice: "În orient, cea mai importantă preocupare este respectarea tradițiilor și a religiei (mântuirea sufletului), spre deosebire de occident unde oamenii sunt interesați în primul rând de libertatea individuală. Astfel, sistemul de valori al oamenilor din orient nu este compatibil cu principiile și valorile occidentale ale democrației (în religia islamică de exemplu, femeile au mai puține drepturi decât bărbații), puterea trebuind să aibă legitimitate tradițională, și nu politică."⁹⁰ A ignora acest aspect ar duce la eșecul democrației, o atitudine **conservatoristă**: "nu putem impune un sistem de guvernare care este în totală contradicție cu sistemul de valori [al populației]. Ceea ce se va întâmpla în cazul instalării unui guvern care transmite un mesaj atât de diferit față de părerea populației este că acel guvern nu va avea deloc legitimitate. Oamenii nu se vor identifica cu acea conducere și [guvernul] va fi vulnerabil opoziției."⁹¹

Afirmatorii au prezentat acest argument și în formă inversă - democrația este rezultatul unei

⁸⁸ A1, meciul 193.

⁸⁹ A2, meciul 192.

⁹⁰ A1, meciul 191.

⁹¹ A2, meciul 200.

culturi specifice într-un context aparte: "Formele de guvernământ sunt produse socio-politice apărute în procesul istoric de dezvoltare al societăților, iar formele și funcțiunile lor sunt strâns legate de caracteristicile societăților în interiorul cărora au apărut și evoluat. Democrația modernă este un produs care s-a dezvoltat pentru a funcționa și a deservi un anumit tip de societate – cea occidentală, cu un anumit set de particularități sociale și culturale. Democrația modernă este un produs particularizat, 'tunat' în mod natural să răspundă nevoilor societății care l-a creat."⁹²

În anumite cazuri una din formele de manifestare a democrației, și anume alegerile, a fost considerată periculoasă: "În statele în care există diviziuni între diferite părți ale populației, pe criteriu etnic, religios sau social, iar resentimentele, neîncrederea și xenofobia sunt puternice, democrația este mereu în detrimentul celor care nu sunt reprezentați sau protejați politic. Așa cum observa Fareed Zakaria, 'politicienii din astfel de societăți își obțin voturile pe baza susținerii rasiale, etnice sau religioase. Odată ce un grup etnic vine la putere [el] tinde să le excludă pe celelalte. Astfel competiția politică se transformă repede în violență'."⁹³ Acest argument a fost formulat și într-o variantă ușor diferită, care accentua și mai mult aspectul **conservatorist** al afirmatorilor: "În anumite state arabe regimul autocrat este benefic. Să nu uităm că dacă grupările extremiste sau chiar teroriste ar ajunge la putere prin alegeri (...), ar exista un real pericol pentru restul populației. Prin astfel de regimuri, populația arabă este ținută sub control."⁹⁴

Incidental, afirmatorii au prezentat și o perspectivă libertarian-**individualistă**. Dacă vedem o națiune față de toate națiunile globului în aceeași relație pe care un individ o posedă prin comparație cu comunitatea, legătura dintre libertarianism și individualism, în texte precum următorul, devine evidentă: "Principiul de bază al democrației este importanța voinței poporului. Dar dacă poporul, în urma exercitării dreptului său de a-și alege reprezentanții, decide implementarea unui regim considerat după standardele occidentale ca fiind autoritar? Se consideră rezultatul o victorie a democrației? Nu cumva, pentru a respecta suveranitatea statului în cauză, ar fi mai adecvat să acceptăm faptul că poporul decide care este guvernarea adecvată nevoilor lui?"⁹⁵

Negatorii au utilizat mai multe rute de răspuns, unele folosite concomitent:

1. o atitudine **reformist**-progresistă, conform căreia democrația reprezintă o țintă finală spre care orice societate evoluează: "există o tendință de democratizare a statelor în ultimul timp, tot mai multe țări (Libia, Egipt) aderând la modelul politic democrat, care s-a dovedit a fi cea mai viabilă formă de guvernare."⁹⁶

Acest tip de argument a fost uneori orientat spre trecut...

"echipa afirmatoare ne prezintă în prima parte o serie de țări în care sistemul democratic nu funcționează foarte bine, țări în care mai sunt lucruri nerezolvate sau dispute la nivel politic și etnic foarte puternice. Dacă totuși ar fi să facem o comparație cu trecutul respectivelor țări, când acestea nu aveau aceasta democrație imperfectă, considerăm că situația din momentul de față este una mult mai bună."⁹⁷

... altelei spre viitor:

⁹² A2, meciul 198.

⁹³ A1, meciul 193.

⁹⁴ A2, meciul 192.

⁹⁵ A1, meciul 198.

⁹⁶ N1, meciul 189.

⁹⁷ N1, meciul 200.

"O societate democratică succede instalarea democrației, și nu invers. Niciodată un stat nu va fi 'pregătit pentru democrație' în timp ce se află sub un regim opresiv. Oamenii își vor însuși aceste valori democratice doar în momentul când vor fi expuși la ele. Cetățenii unui stat vor putea să construiască un puzzle de instituții legitime doar când vor fi puși în situația să facă acest lucru."98

2. un model diferit de **reformism**, axat pe existența unor principii universale valabile, precum **egalitatea** ca aspirație a societății: "S-a afirmat că nu se poate menține democrația în adevaratul ei sens acolo unde nu există o tradiție și mentalitate democratică reală, acesta este și mesajul nostru: e timpul să punem bazele unei tradiții democratice în toate statele, rămânând ca aplicarea acesteia să țină cont de valorile universale ca libertate, egalitate, dreptate prin raportare la specificul cultural al fiecărei țări. A refuza posibilitatea spre mai bine înseamnă a refuza egalitatea de șanse."99

În acest caz, afirmatorii au parat prin menționarea incapacității democrației de a respecta toate valorile: "Egalitate de șanse este ceva imposibil de asigurat chiar și în democrație, adică nu cred că un copil de la țară care nu are curent electric și poate nici nu are o școală în satul lui are sau a avut aceleași șanse cu mine sau cu restul participanților la această dezbatere online, deci problema educațională apare și la democrații."100

Negatorii au replicat prin restatuarea atitudinii **reformist-egalitariene**: "S-a afirmat că egalitatea de șanse este un lucru imposibil. Poate că într-adevăr egalitate perfectă nu există, dar asta nu înseamnă că trebuie să ne bazăm pe faptul că 'nu există, de ce să mai încercăm?'. Una dintre principalele aspirații ale democrației, ce are rezultate din ce în ce mai vizibile, este chiar această egalitate de șanse. Spre exemplu egalitate în fața educației, egalitate între oameni de religii diferite, între femei și bărbați etc. (...) egalitatea de șanse nu este posibilă într-o țară nondemocratică."101

3. utilizarea argumentului relativității culturale împotriva afirmatorilor: "O altă luptă importantă între vorbitori s-a dus pe flexibilitatea democrației, flexibilitate care demonstrează că democrația poate fi un răspuns la nevoile oamenilor din toate colțurile lumii. Astfel, flexibilitatea demonstrează în mod clar că democrația se adaptează contextului istoric, religios, cultural, în așa fel încât, spre exemplu, în Turcia avem o democrație cu un caracter laic puternic sau în Egipt a fost ales un președinte musulman."102

4. **legea** ca factor care formează și determină societatea. Prin lege s-au înțeles uneori instituțiile care fac ca democrația să funcționeze:

"Dezbaterea pe care o purtăm pe marginea democrației trebuie să se refere la acea democrație funcțională. Nu este suficient ca poporul să aibă posibilitatea să meargă periodic la vot. Aceasta ar fi o înțelegere simplistă asupra democrației. Este necesar ca întreg sistemul democratic să funcționeze corespunzător și ne referim aici la partide puternice, instituții ale statului care să-și facă datoria și care să sancționeze abaterile, societate civilă, mass-media independentă. și Ciad, Nigeria sau Afganistan se declară democrații, însă mai au de

⁹⁸ N2, meciul 192.

⁹⁹ N1, meciul 193.

¹⁰⁰ A2, meciul 193.

¹⁰¹ N2, meciul 193.

¹⁰² N2, meciul 198.

„făcut pași semnificativi până la democrația care să funcționeze în interesul cetățeanului.”¹⁰³

alteori influența statului:

„Faptul că există țări în care se face discriminare pe bază de sex, reprezintă un lucru puternic negativ și de asemenea reprezintă și o problemă ce trebuie rezolvată. (...) Poate că mentalitatea populației nu se va schimba peste noapte, dar vom avea un puternic mesaj din partea statului, care să se împotrivescă acestei discriminări, nu să o încurajeze.”¹⁰⁴

sau, mai rar, capacitatea democrației de a instituționaliza problemelor sociale:

„Democrația are marea calitate de a muta conflictul din strada în Parlament, de a înlocui violența cu dezbaterile. Exemple sunt nenumărate. Orientul Mijlociu, anumite părți ale Africii sunt măcinate de războaie care par a nu se mai sfârși. Neînțelegeri etnice care în alte locuri ar provoca războaie civile, în România democratică se dezbate în Parlament. Ne referim aici la diferențele dintre români și maghiari.”¹⁰⁵

¹⁰³ N1, meciul 194.

¹⁰⁴ N1, meciul 200.

¹⁰⁵ N1, meciul 194.

Toamna anului 2012:
"Este timpul să interzicem publicitatea care se adresează copiilor"

Tabel sinoptic:

Concept	Înțeles / context
inegalitate	copiii nu pot judeca precum un adult
reformism	anti-publicitate întrucât a dus la consumerism
conservatorism	publicitatea e bună pentru economie
comunitarism	copiii învață din reclame

Afirmatorii au pus în discuție **inegalitatea**, adică incapacitatea copiilor de a judeca precum un adult:

"Copiii fac parte dintr-o categorie specială de public. Ei au nevoie de asistența și îngrijirea adulților. Acțiunile copiilor au nevoie, de multe ori, de o validare din partea părinților, din partea tutorelui etc. Motivul este simplu: capacitățile intelectuale și fizice ale copiilor nu sunt suficient dezvoltate pentru a acționa independent. În condițiile acestea, este o lipsă totală de etică să încerci să vinzi ceva, orice, unor persoane a căror integritate fizică și mentală este într-un stadiu insuficient dezvoltat."¹⁰⁶

"[Copiii] nu percep diferența dintre un program obișnuit și un program publicitar decât după un anumit prag de vârstă. Apoi, nu înțeleg faptul că scopul publicității este promovarea produselor în vederea comercializării."¹⁰⁷

Efectele nefericite ale unor reclame au fost și ele menționate, o atitudine anti-individualistă în sensul că reduce rolul deciziei individuale. În genere această linie de argumentare a fost susținută de exemple multiple, care nu vor fi citate mai jos:

"consumul mâncărilor nesănătoase este cea mai îngrijorătoare consecință. (...) Aceasta duce la multe probleme de sănătate, din care cea mai frecventă, sau poate cea mai vizibilă este creșterea obezității. Iar în acest caz, ei vor rămâne clienți și la vârsta maturității, deoarece obiceiurile alimentare creează obișnuință și dependență."¹⁰⁸

"Interzicerea reclamelor destinate copiilor este strâns legată de scăderea ratei obezității."¹⁰⁹

¹⁰⁶ A1, meciul 225.

¹⁰⁷ A1, meciul 218.

¹⁰⁸ A1, meciul 204.

¹⁰⁹ A1, meciul 205.

Incidental atitudinea afirmatorilor s-a centrat pe un **reformism** anti-consumerist ("Publicitatea nu este esența democrației, ci un instrument al economiei, care a dus la apariția societății consumeriste ale cărei efecte negative se resimt la nivel global."¹¹⁰)

Negatorii au susținut valoarea informațională a reclamelor, cu accent pe aspectele educaționale:

"Publicitatea în zilele noastre este esențială pentru promovarea activităților educaționale, pentru informarea indivizilor vis-à-vis de evenimentele curente din societate, pentru a face cunoscut progresul și în ultimă instanță dorințele publicului țintă."¹¹¹

"Argumentarea echipei afirmatoare [face] din copil un adevărat martir al societății, un individ nevinovat asediat de informații prin toate tipurile de media, de la televiziune, radio, internet, panotaj, până la presă, pentru că, ce-i drept, copiii de până la 12 ani își petrec timpul citind ziarele. Ceea ce scapă echipei afirmatoare este că, în sine, copilăria este perioada în care individul este bombardat cu informații. Ar fi nenatural și nesănătos ca acesta să trăiască sub un fel de „clopot de sticlă” și să nu aibă contact cu lumea exterioară."¹¹²

Alt argument pentru menținerea status quo-ului l-a reprezentat beneficiul economic al reclamelor. Bunul general (**comunitarism**) a fost adus în prim-plan: "Faptul de a promova un produs duce la determinarea populației, chiar și cea a copiilor, de a cumpăra acel produs. Dacă acel produs este cumpărat atunci firma producătoare, cea care pune pe piață produsul și cea care îl promovează va câștiga bani și va pune la dispoziția cetățenilor mai multe locuri de muncă și deci bani mai mulți în visteria statului, a companiilor și a oamenilor."¹¹³

Participanții din Republica Moldova

Argumentele afirmatorilor au fost întru totul asemănătoare ca ton și structură cu cele ale echipei românești. Elementul **comunitarist** a fost însă specificat ca atare: "Copii reprezintă viitorul și e o responsabilitate pentru stat și maturi de a se dezvolta corect."¹¹⁴

În plus față de argumentele deja menționate mai sus ca venind din partea negatorilor români, echipele din Republica Moldova au accentuat importanța **legii-ca-determinant**:

"Interzicerea publicității este o restricție severă asupra libertății de exprimare. Companiile trebuie să aibă posibilitatea de a informa publicul despre produsele existente și despre inovațiile cu care vin."¹¹⁵

¹¹⁰ A2, meciul 228.

¹¹¹ N1, meciul 208.

¹¹² N1, meciul 213.

¹¹³ N1, meciul 215.

¹¹⁴ A2, meciul 206.

¹¹⁵ N1, meciul 221.

Primăvara anului 2013:

"E timpul să sancționăm prin lege pasivitatea individului care e martor la încălcări ale legii"

Tabel sinoptic:

Concept	Înțeles / context
legea-ca-determinant	legea poate schimba moravurile în bine
comunitarism & reformism	schimbarea legii duce la îmbunătățirea situației sănătății
individualism & reformism	fericire pentru individ
legea-ca-determinat	legea poate fi imperfectă
individualism	<ul style="list-style-type: none"> • percepții diferite apropo de ce este moral • capacitatea individului de a decide

Conflictul principal de idei

Determină legea schimbări în societate? Majoritatea afirmatorilor au pornit de la un răspuns pozitiv la această întrebare:

"Legea este fundamentul moralității. Validarea unui sistem de legi rezidă în conformitatea lui cu legile naturale (principiile morale). Statul are obligația ca prin legile sale să formeze oameni morali și responsabili. Evident că o asemenea schimbare nu se poate face de pe o zi pe alta, dar prin aprobarea unei legi funcționale precum 'Legea bunului samaritean', în timp oamenii își vor schimba treptat mentalitatea."¹¹⁶

"Nesancționarea unor comportamente negative, pe termen lung, conduce la reconfigurarea ideii normal și de ordine socială. Aceste acte ilicite la care un individ a fost martor, dar la care a rămas pasiv, conduce la obișnuința cu acestea, iar ulterior la înglobarea acestor fapte în sfera normalului. În acest sens, se perpetuează ideea că e normal ca aceste acte ilicite să se întâmple sau, pur și simplu, nu vor mai fi conștientizate ca acte negative. Este necesar să sancționăm pasivitatea față de comportamente negative pentru a păstra bunăstarea socială, indiferent dacă repercusiunile sunt directe sau indirecte față de un individ. Indivizii sunt condiționați de spațiul în care trăiesc. Sancționând pasivitatea, obligăm indivizii să acționeze față de comportamente negative la care sunt martori, exterior sau nu, și să contribuie la păstrarea bunului mers și a bunei orânduiri societății în

¹¹⁶ A1, meciul 231.

care trăiește și care îi determină modul de viață. Prin sancționare, obligăm individul să fie activ la 'treburile cetății', să fie individ de facto, nu de veto."¹¹⁷

Uneori afirmatorii au reușit să susțină atât o teză **comunitariană** cât și avantajele pentru **individ**: "este impetuos necesar să se susțină încurajarea, răspândirea și aplicarea legii samariteanului, deoarece conferă colectivității o bunăstare spirituală, iar individului plenitudinea existenței umane și mulțumirea utilității lui în societate."¹¹⁸

Negatorii s-au concentrat asupra **legii-ca-determinat**, uneori punctând acest lucru ca atare: "Legile sunt elaborate de oameni, care nu sunt perfecți. În consecință nici legile nu sunt perfecte și avem nevoie de o legătura clară care să demonstreze, prin raționamente, de ce sunt [legile din alte țări care obligă martorii să intervină] un lucru dezirabil și de ce aceste măsuri sunt necesare și la nivelul extins pe care îl propun afirmatorii. Noi vă spunem că acele legi nu sunt neapărat în regulă și nu ar trebui considerate în mod a priori benefice."¹¹⁹

Individualismul a fost utilizat de către negatori fie prin apel la percepțiile diferite pe care cetățenii le pot avea cu privire la același eveniment ...

"Nu suntem de acord cu afirmația că legea influențează moralitatea individului. În opinia noastră, moralitatea individului este un atribut dobândit prin educația primită sau prin interacțiunile individului în societate. Fiecare își stabilește propriile norme morale în funcție de viziunea asupra lumii. Spre exemplu, un fapt ce unui individ i se pare moral, precum să intervii dacă vezi un cerșetor căzut în parc, altuia i s-ar pare că nu este de datoria lui, cerșetorul probabil meritându-și soarta."¹²⁰

... altele prin prisma relativismului cultural:

"Fiecare cultură interpretează noțiunea de bine și rău (care sunt definite implicit de legile țării respective) în mod mai mult sau mai puțin diferit, astfel că dacă eu, ca cetățean arab, văd în țara mea ca doi barbati se sărută îi acuz că au încălcat legea dar dacă mă duc în Guatemala, voi face la fel pentru că nu știu dacă la ei este la fel ca la mine sau nu."¹²¹

De altfel **individualismul** a fost utilizat de o serie de echipe - nu se nega capacitatea legii de a determina comportamente, cât utilitatea acestui lucru într-o societate democratică, modernă:

"În esență, responsabilitatea este un atribut al alegerii libere. Astfel, aceasta are sens doar prin libertate. În momentul în care o anumită conduită este impusă de către stat, responsabilitatea este practic anulată prin anularea actului liber. Responsabilitatea unui cetățean

¹¹⁷ A1, meciul 236.

¹¹⁸ A1, meciul 243.

¹¹⁹ N1, meciul 237.

¹²⁰ N1, meciul 252.

¹²¹ N1, meciul 230.

poate fi apreciată doar în contextul în care acesta poate decide liber ce anume să facă."¹²²

"Credem în democrație, credem în libertate și în viața privată a individului, de aceea nu susținem o implicare mult prea mare a statului în viața cetățeanului. În momentul în care statul afectează viața privată și libertatea, atunci statul își depășește atribuțiile și nu mai putem vorbi de o democrație autentică."¹²³

Unii negatori au promovat discursuri anti-individualiste, considerând că deplasarea responsabilității dinspre cetățean către stat este un argument util: "Sau poate dorim să creștem eficiența opririi infracțiunilor? Ei bine, acest lucru reprezintă o îndatorire a autorităților! De ce? Pentru ca acestea sunt cele mai capabile și mai pregătite să intervină! Pasivitatea individului vine și din faptul ca nu ține de datoria acestuia să oprească o problemă ce nu ține de el! Propriile mele îndatoriri pot fi la fel de importante! Un chirurg poate observa în drum spre lucru o încălcare a legii (de genul unui furt), însă datoria sa de a face 'justiție' în legătură cu acest fapt nu este la fel de importantă precum rezolvarea cazului care îl așteaptă în 10 minute pe sala de operație! Atribuirea fiecăruia rolul pe care îl are de fapt și de merit este esențial pentru buna funcționare a societății! Dorim o rată mai scăzută a criminalității? Haideți să eficientizăm intervenția autorităților, și nu să tragem la răspundere pe cine nu trebuie!"¹²⁴

Participanții din Republica Moldova

Perspectivile principale ale afirmatorilor au fost **comunitarismul**: "indiferența individului în fața nerespectării legii este nocivă, iar sancționarea prin lege ar diminua și descuraja această pasivitate."¹²⁵

uneori aducându-se în discuție religia ca model de funcționare pentru legile laice din societatea modern[:

"Religia 'sancționează la nivel real imoralitatea, luând în considerare principiul liberului arbitru. Sancționarea desigur nu este una iminentă și palpabilă cum se precizează în legea creată și dată de oameni (...) Omul alege ce-și dorește și acționează în conformitate cu voința sa liberă, însă toate acestea se realizează într-un context în care urmările acțiunilor sale sunt 'sancționate' sau nu. Aceeași matrice se regăsește mai mult sau mai puțin în societate și în legile create de această societate a noastră."¹²⁶

Afirmatorii au susținut importanța **legii-ca-determinant** în îmbunătățirea climatului moral din societate:

"Implicarea activă a cetățenilor la prevenirea și combaterea fărâdelegilor va contribui la consolidarea statului de drept. Un factor important în combaterea criminalității este implicarea activă a tuturor cetățenilor, mai ales a celor care devin martori la pregătirea de infracțiune sau la comiterea acesteia de acționa ferm și prompt pentru prevenirea faptelor ilicite, reținerea infractorilor

¹²² N2, meciul 249.

¹²³ N1, meciul 237.

¹²⁴ N1, meciul 245.

¹²⁵ A1, meciul 245.

¹²⁶ A2, meciul 245.

și acordarea ajutorului necesar victimelor. Dacă fiecare va conștientiza că de el direct depinde construirea unui stat de drept, mesajul nostru fiind că în virtutea 'contractului social' pe care l-am încheiat, ne-am obligat să ne ajutăm reciproc, necesitatea intervenției cetățeanului în situații de criză este evidentă. Prin educarea fiecărui cetățean în parte în 'spiritul unui bun samaritean' vom educa întreaga societate să conviețuiască în armonie."¹²⁷

"O soluție de diminuare [a infracționalității] este sancționarea martorului prin lege în cazul în care nu dă un telefon direct la poliție pentru a mărturi cele văzute. În acest mod cetățenii vor deveni mult mai responsabili."¹²⁸

Negatorii au replicat prin plasarea accentului pe **individualism**, adică pe libertatea de conștiință și acțiune a fiecărui cetățean, care nu ar trebui să fie îngrădită:

"Statul nu poate impune unui cetățean să acționeze într-un anumit mod sau monitoriza sistemul de valori al fiecărui individ, ci se limitează la protecția publicului de oricine i-ar pune în pericol siguranța."¹²⁹

"Obligativitatea intervenției supune viața martorului la risc nejustificat, fie că intervenția ia forma informării poliției vis-a-vis de o anumită crimă sau implicarea ad hoc în combaterea acesteia. Pe de o parte martorul este obligat prin lege să ia atitudine, pe de altă parte acest lucru îl expune pe el și pe familia sa la posibila harțuire, intimidare, represalii fizice din partea criminalilor. Nimeni nu poate fi obligat să se expuna unui asemenea risc. În cazul intervenției ad hoc riscul este imediat. Nu există garanții că încercarea de a salva o domnișoară de la a fi jefuită nu se va solda cu înjunghierea 'eroului' obligat prin lege să o salveze."¹³⁰

¹²⁷ A1, meciul 242.

¹²⁸ A1, meciul 250.

¹²⁹ N1, meciul 231.

¹³⁰ N1, meciul 235.

Vara anului 2013:
"E timpul ca amenzile să fie proporționale cu veniturile"

Tabel sinoptic

Concept	Înțeles / context
egalitate & specificul național	necesitatea nivelării veniturilor sau extragerii de bani de la cei bogați
individualism	omul bogat a făcut bani prin muncă și nu trebuie penalizat
conservatorism	dificultăți de aplicare la oameni fără venit costurile modificării infrastructurii
comunitarism	indivizii cu bani își permit să încalce legea
specificul național	în România averile nu se declară
individualism & legea-ca-determinant	legea trebuie schimbată pentru ca fiecare individ să plătească conform faptelor sale

Conflictul principal de idei

Egalitatea a fost menționată atât de afirmatori cât și de negatori în zeci de dezbateri. Evident, înțelesul său a fost diferit de la caz la caz:

1a. Unii afirmatori au făcut referire la necesitatea nivelarea și redistribuirii bogăției din societate, fie discutând acest subiect în plan general... ("Această măsură ar influența categoria celor cu venituri peste medie, care vor fi nevoiți să plătească o sumă de bani mult mai mare, iar acest fapt ar ajuta la reducerea inegalității economice și sociale (veniturile încasate de stat în urma amenzilor ar putea fi folosite pentru a susține clasele sociale inferioare)."¹³¹)

... sau ca fiind o măsură potrivită având în vedere **specificul național**:

"Într-o țară în care diferențele dintre veniturile clasei de mijloc și cei așa zisi 1% (cei mai bogați oameni) sunt atât de mari, este clar că atunci când vorbim de aplicarea amenzilor proporționale vorbim și de crearea unei echități în fața legii. Această echitate obținută este esențială pentru că datorită ei se poate obține o coeziune socială mai profundă."¹³²

Negatorii au redefinit egalitatea și au pus în prim plan **individualismul**, prin acest lucru înțelegându-se că oamenii care au averi mai mari nu trebuie să fie penalizați în mod adițional datorită acestui lucru:

"Egalitatea este unul dintre pilonii de bază pe care este construit sistemul nostru democratic. În momentul în care vom pedepsi diferit

¹³¹ A1, meciul 292.

¹³² A1, meciul 297.

două persoane care au comis aceeași faptă afectăm puternic acest principiu. Cei bogați și-au obținut veniturile prin mijloace proprii, au muncit pentru a fi mai bogați și nu este moral să pedepsim un om cu o cantitate mai mare pentru că a fost mai harnic, mai inteligent și mai bun în domeniul său. Acești oameni oricum ajută societatea prin taxele și impozitele plătite mai mult decât o fac ceilalți și ar fi un comportament discriminatoriu să îi tratăm diferit."¹³³

"Faptul că un om sărac resimte mai greu amenda este doar fiindcă nu și-a valorificat corect viața în vederea însușirii unei meserii de viitor, astfel cei doi trebuie să plătească la fel pentru aceeași infracțiune."¹³⁴

Replica afirmatorilor a pus în evidență lipsa responsabilității individuale pentru averea dobândită dar și necesitatea unei atitudini **comunitariene**: "Ar fi o iluzie să imaginăm o societate în care oamenii sunt egali, însă am putea să ne imaginăm o societate în care există o mai mare egalitate a șanselor. Pentru că indiferent cât ne-ar argumenta cineva că ei și-au obținut averea doar prin faptul că au fost activi, au muncit mult și au fost dedicați meserie lor toată viața, totuși la o privire de ansamblu vedem că indiferent cine ești și ce ai cât ai muncit pentru a-ți obține averea, o mare parte a factorilor care te-au influențat în viață au ținut mai mult de șansă decât de tine. Pentru că nimeni nu poate influența cine îi sunt părinții, unde se naște, în ce perioadă se naște, cum va fi educat în familie, cât de înstărită este familia sa, etc. La acest argument mai adăugăm și faptul că în orice domeniu îți obții venitul sau averea, el depinde de societatea în care trăiești. Ceea ce înseamnă că există o obligație cel puțin morală față de acea societate, dar asta nu înseamnă că toată lumea ar trebui să locuiască în același fel de case sau să mănânce același fel de mâncare, însă un impozit proporțional pe venit ar putea să niveleze acele șanse care nu depind de noroc cum ar fi: o educație mai bună, îngrijire medicală corespunzătoare, un ajutor social mărit pentru cei care au nevoie."¹³⁵

1b. Afirmatorii au utilizat și o perspectivă **comunitariană**, conform căreia prevederile actuale încurajează un comportament grav din partea indivizilor cu venituri mari:

"Unii cetățeni nu resimt caracterul punitiv al amenzilor, sumele prevăzute de acestea fiind neglijabile, ceea ce duce la facilitarea nerespectării legii."¹³⁶

"Pentru anumite infracțiuni [amenzile] au ajuns să fie atât de insignifiante pentru cetățenii cu venituri mari astfel încât își permit să le comită fără să resimtă un efect negativ."¹³⁷

1c. unii negatori au adoptat tema **egalității**, dar au definit-o în plan juridic: "Egalitatea oamenilor nu se raportează la avere, ci la drepturi și la asumarea unor obligații comune, colective. Fiecare cetățean trebuie să aibă aceleași drepturi recunoscute, indiferent de nivelul de trai și să răspundă în aceeași măsură pentru nerespectarea normelor unanim acceptate."¹³⁸

¹³³ N1, meciul 295.

¹³⁴ N1, meciul 273.

¹³⁵ A2, meciul 297.

¹³⁶ A1, meciul 283.

¹³⁷ A1, meciul 279.

¹³⁸ N1, meciul 296.

Teme secundare

Negatorii au preluat în mod natural o poziție **conservatoristă**, punând accentul pe dificultățile practice în plan financiar ale introducerii unui nou sistem:

"Ce se întâmplă cu persoanele care nu obțin niciun fel de venit? Aceștia nu vor fi sancționați pentru motivul că nu au venit? Ei nu săvârșesc aceeași faptă ca și ceilalți? Aceiași problemă se pune și în cazul celor care obțin venituri nedeclarate, din munca la negru. Cum își vor plăti amenzile dacă acestea sunt direct influențate de venituri, iar ei nu figurează cu vreun venit?"¹³⁹

"Moțiunea propune o reformă care să suporte costuri semnificative pentru infrastructură. Aceste costuri nu sunt justificate dacă nu ni se demonstrează un efect clar al măsurii."¹⁴⁰

"Acest lucru ar putea duce la o scădere a populației deoarece mulți ar alege să trăiască într-un stat în care să nu fie judecați de veniturile lor ci în funcție de gravitatea faptei pe care o săvârșesc. Dacă modificările la nivelul păturii mijlocii a societății ar fi aproape nule, ar fi simplu de dedus că cei care vor părăsi statul vor fi cei bogați, aceștia din urmă, migrând, vor ajuta economia statelor respective."¹⁴¹

În desele ocazii când afirmatorii au preluat exemple din afara României, negatorii au scos în evidență **specificul național**, nu întotdeauna cu nuanțe pejorative:

"Sistemul este implementat în state precum Germania, Suedia, Norvegia, Finlanda, unde cetățenii sunt responsabili, corecți, ce respectă legea la literă și își declară veniturile."¹⁴²

"S-a propus faptul ca România să treacă la modelul finlandez. În primul rând Finlanda este o țară mult mai dezvoltată ca și România, având o bază de date care poate fi accesată de orice polițist care aplică o amendă. Datorită faptului că România nu are un astfel de sistem pentru fiecare salariat, cum poate un polițist din România să știe sigur venitul celui pe care îl amendează?"¹⁴³

Mai rar, afirmatorii au fost susținători ai **individualismului**, această perspectivă utilizând **legea ca determinant**: "[Populația trebuie] să simtă efectul faptelor sale și să fie conștientă că acestea nu trebuie repetate. Acest lucru este posibil doar prin particularizarea sistemului (...) Individualizare înseamnă să aplicăm o lege în cazuri particulare pentru obținerea unui efect optim. Adică să facem ca sancționarea să-l determine pe infractor să înțeleagă gravitatea faptei sale și să prevină o potențială următoare infracțiune. La nivelul acestei probleme, conceptul de inegalitate nu își găsește

¹³⁹ N2, meciul 296.

¹⁴⁰ N2, meciul 287.

¹⁴¹ N1, meciul 299.

¹⁴² N1, meciul 286.

¹⁴³ N1, meciul 273.

locul."¹⁴⁴

Participanții din Republica Moldova

Necesitatea egalizării economice a societății a fost absentă. S-a făcut însă vorbire despre **individualism** în contextul folosirii **legii-ca-determinant**: "Statul trebuie să manifeste grija față de cetățeni. Legile nu trebuie să țină cont numai de gravitatea încălcărilor, dar și de fiecare individ aparte. Dacă ar fi amenziile proporționale cu veniturile, ca efect cetățenii vor simți că statului îi pasă de fiecare și respectiv va crește nivelul lor de încredere, cu ideea că 'statul se gândește la fiecare'."¹⁴⁵

Argumentul legii ca factor determinant a apărut în discuție, spre deosebire de România: "Odată ce legile au funcționat un timp îndelungat, prin aceasta și-au demonstrat necesitatea și importanța."¹⁴⁶

Perspectiva **comunitariană** de la punctul 1b a fost și ea prezentă: "Amenda proporțională veniturilor este cea mai bună cale de a trage la răspundere persoanele cu venit mare. Acestea din urma având posibilitatea de a achita factura fără o pierdere de bani semnificativă, conduc contravențional fiind conștienți de ceea ce fac, conștientizând nerespectarea normelor și legilor în vigoare."¹⁴⁷

Specificitatea locală a fost speculată: "Ceea ce cu succes a fost instaurat în Finlanda și Danemarca, țări bine dezvoltate economic și avansate social, are toate șansele să eșueze în Republica Moldova, respectiv România, unde atât nivelul economic cât și cel legat de moravuri este mai inferior țărilor menționate anterior. Valoarea mărită a amenzii nu garantează o creștere a responsabilității cetățenilor."¹⁴⁸

¹⁴⁴ A2, meciul 287.

¹⁴⁵ A2, meciul 303.

¹⁴⁶ N2, meciul 303.

¹⁴⁷ A1, meciul 296.

¹⁴⁸ N1, meciul 282.